

MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMAGHTSTAF

CORRESPONDENTIE-ADRES: POSTBUS 90711, 2509 LS 's-GRAVENHAGE

Afdeling / ~~SECRET~~ INLICHTINGEN
Thérèse Schwartzstraat 15
Telefoon: 070 - 73 / 245370 tsl

ex.nr. **1**

kopie

Men wordt verzocht bij beantwoording datum en nummer van deze brief nauwkeurig te vermelden

Dit stuk mag niet worden vermenigvuldigd dan met toestemming van Hoofd Afdeling Inlichtingen

Zaak-nr.
Code-nr. <i>12.13</i>

Aan

Therese
Zie verzendlijst

bijlagen: zie verzendlijst

uw brief van

uw kenmerk

ons nummer

046/X/Geh

onderwerp: Maandoverzicht april/mei 1978

's-Gravenhage,

28 JULI 1978

Hierbij bied ik U het maandoverzicht over de maanden april en mei 1978 aan, samengesteld door de Sectie Inlichtingen van de Afdeling Inlichtingen en Veiligheid van mijn staf.

Ten aanzien van de inhoud moge ik korthedshalve naar de "Samenvatting" verwijzen.

De toezending van dit maandoverzicht is aanzienlijk vertraagd in verband met de verplaatsing van de IUB.

Typ HK
Coll:

DE CHEF LANDMAGHTSTAF
VOOR DEZE:
HET HOOFD VAN DE SECTIE INL A
DE LUITENANT-KOLONEL
over deze

C. KLOOS

GEHEIM

046/X/Geh.

GEHEIM

EX nr 35

~~046/X~~ Geh

**MINISTERIE VAN DEFENSIE
LANDMAGHTSTAF
AFD INLN / VEIL**

MAANDOVERZICHT

april / mei 1978

GEHEIM

M A A N D O V E R Z I C H T

APRIL / MEI 1978

De achter de evaluatie geplaatste letters hebben uitsluitend betrekking op interne verwerking en zijn derhalve voor de geadresseerden niet van belang.

INHOUDSOPGAVEblz:SAMENVATTING

1-2

DEEL I: OOST-EUROPAHoofdstuk A: Politiek1. Warschaupakt

a. Bijeenkomst Comité Ministers van Buitenlandse Zaken

3-4

2. Sovjet-Unie

a. Brezhnev's "Kleine Land" en "Wedergeboorte"

5-9

b. Ambassadeursmutaties

9-11

c. Internationale propagandastrijd

11-12

3. Polen

Interne situatie en relaties Polen-SU

13-15

4. Tsjechoslowakije

Bezoek Husak aan Bonn

16-17

5. Hongarije

Belangrijke zitting Centraal Comité HSAP

18-22

6. Joegoslavië

Regeringswijzigingen en Regeringsverklaring

23-28

Hoofdstuk B: Economie1. Tsjechoslowakije

Het economisch plan 1978

29-34

2. Roemenië

a. Resultaten 1977

35

b. Economisch plan 1978

36-38

3. Bulgarije

a. Resultaten 1977

39-40

b. Economisch plan 1978

40

c. Conclusie

40-42

Hoofdstuk C: Landstrijdkrachten1. Activiteiten

a. Warschaupakt algemeen

43

b. Warschaupakt

43-44

c. Sovjet-Unie

44-45

blz:DEEL II: MIDDEN OOSTEN / AFRIKA

1. <u>Ontwikkelingen in het Midden Oosten conflict</u>	46-52
2. <u>Libanon</u>	
a. Zuid-Libanon	53-57
b. Organisatieschema PLO (1978)	58-59
3. <u>Irak</u>	
Spanningen in de verhouding Bagdad-Moskou	60-61
4. <u>Hoorn van Afrika</u>	
a. Ogaden	62-64
b. Recente ontwikkelingen in verhouding Ethiopië-SU/Cuba
n.a.v. kwestie Eritrea	64-68
c. Djibouti	68-69
d. Implicaties voor Soedan	70-71

DEEL III: VERRE OOSTEN / AZIE

1. <u>Afghanistan</u>	
a. De staatsgreep en de vorming van een nieuwe regering	72-73
b. De internationaal politieke aspecten	73-77
2. <u>Noord-Korea</u>	
a. Bezoek Chinese partijleider Hua Kuo-feng	78-79

Geheim SAMENVATTING1. Oost-Europa

In de verslagperiode is gebleken dat de Warschaupaktlanden hun activiteiten t.a.v. diverse relevante aangelegenheden in de internationale politiek zorgvuldig coördineren d.m.v. het eind 1976 ingestelde Comité van Ministers van Buitenlandse Zaken. Opvallend veel aandacht wordt in de Sovjet-Unie besteed aan twee door Brezhnev geschreven boeken; mogelijk als eerbewijs aan Brezhnev persoonlijk, al kan dit ook als dekmantel dienen voor een geleidelijke terugtrekking van het politieke toneel. In Polen is de interne toestand nog steeds niet erg stabiel en blijkt de Sovjet-Unie de Polen onder zware politieke druk te zetten. Ook de interne politieke toestand in Tsjechoslowakije blijft voor de machthebbers zorgen baren. Zo zou er ook duidelijke verdeeldheid zijn binnen de Tsjechoslowaakse leiding, hetgeen o.m. bleek uit de reacties op het bezoek van Husak aan Bonn, terwijl ook t.a.v. het oplossen van de economische moeilijkheden waarin het land verkeert, geen eensluidende opvatting heerst. Een dergelijke verdeeldheid blijkt ook in de Hongaarse leiding te bestaan, waardoor een aantal mutaties "noodzakelijk" werd. Uit een groot aantal wijzigingen in de regering in Joegoslavië blijkt opnieuw, dat de strijdkrachten van groot belang worden geacht.

Op economisch gebied blijven de resultaten achter bij de verwachtingen. In hoeverre e.e.a. een weerslag zal hebben op de interne politieke toestand, zal moeten worden afgewacht.

Voor wat betreft de Warschaupakt landstrijdkrachten zijn geen bijzondere activiteiten in de verslagperiode te vermelden. De nieuwe lichte dienstplichtigen is inmiddels onder de wapenen gekomen.

2. Midden-Oosten / Afrika

De toestand in het Midden-Oosten en in Noord-Afrika blijft gespannen. Door de impasse waarin het vredesoverleg tussen Egypte en Israël zich bevindt wordt ook de positie van Sadat moeilijker. In hoeverre de Sovjet-Unie hiervan "beter" wordt, dient, mede door de tussen Bagdad en Moskou gerezen spanningen,

te worden afgewacht, terwijl ook de verhouding Addis Abeba - Moskou is verkoeld. Daar staat dan weer tegenover dat de diplomatieke betrekkingen met Djibouti en Soedan zijn aangeknoopt c.q. hersteld.

3. Verre-Oosten / Azië

De belangrijkste gebeurtenis die in de verslagperiode hier plaats vond, was de staatsgreep in Afghanistan. Van Sovjet betrokkenheid bij de coup zelf is tot nu toe niets gebleken. Wel is duidelijk dat de staatsgreep werd uitgevoerd door in de Sovjet-Unie getrainde militaire leiders.

DEEL I : OOST-EUROPAHoofdstuk A : Politiek1. Warschaupakta. Bijeenkomst Comité Ministers van Buitenlandse Zaken

Op 24 en 25 april kwam in Sofia voor de tweede maal het Comité van ministers van buitenlandse zaken van de lidstaten van het Warschaupakt bijeen. Besproken onderwerpen waren o.m. de verdere ontwikkeling van het ontspanningsproces, inperking van de wapenwedloop, ontwapening, alsmede de versterking van de veiligheid en ontwikkeling van samenwerking in Europa en de gehele wereld. In samenhang hiermee werd tevens de noodzaak van de versterking van de eenheid van de "Socialistische Gemeenschap" tot uitdrukking gebracht. Er zijn aanwijzingen dat de stand van zaken bij ontwapeningsbesprekingen tussen Oost en West tijdens het overleg een belangrijke plaats innam, waarbij Gromyko's gesprekken met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Vance over de SALT problematiek en de MBFR Conferentie, enkele dagen later, op de voorgrond stonden. Tevens zijn de CVSE realisatie en vervolgconferentie van Belgrado en de Speciale Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over ontwapening, die op 23 mei in New York is begonnen, uitgebreid aan de orde geweest. Deze SAVVN werd door de ministers groot belang toegekend, en zij stelden voor een wereldontwapeningsconferentie bijeen te roepen.

(C-2)(R)(W)

Commentaar : Het Comité van Ministers van buitenlandse zaken van de WP-lidstaten werd in november 1976 gevormd tijdens de zitting van het Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt in Boekarest, en kwam voor het eerst in mei 1977 te Moskou bijeen. Bij die gelegenheid wees Brezhnev op de bijdrage van dit nieuwe comité aan de verdere versterking en verdieping van de onderlinge samenwerking van de WP-lidstaten met betrekking tot internationale aangelegenheden. Door de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken en het Sovjet ministerie van buitenlandse zaken werd het Comité een coördinerende taak toegedicht.

Ditmaal gebruikte de Bulgaarse premier Todorov de bewoordingen van Brezhnev, welke vrijblijvende formulering waarschijnlijk mede verband houdt met Roemeense bezwaren tegen coördinatie van het buitenlandse beleid in verband met de relatief onafhankelijke buitenlandse politiek van dit land. Bij deze conferentie was waarschijnlijk standpunt coördinatie ten aanzien van de SAVVN het hoofddoel, naast MBFR-coördinatie, waarbij echter opgemerkt dient te worden dat Roemenië t.a.v. de SAVVN afwijkende standpunten heeft doen blijken. Opmerkelijk was dat in een Bulgaarse uitzending van Radio Moskou op 25 april in verband met de bijeenkomst gezegd werd dat de socialistische landen hun activiteit t.a.v. diverse relevante zaken in het internationale gebeuren coördineren, en dat dezelfde termen op 14 mei werden gebruikt in een Poolse uitzending van Radio Moskou, ter gelegenheid van de 23e verjaardag van het Warschaupakt. Ook noemde TASS-commentator Chernyshov op 12 mei de bijeenkomst van het Comité "een belangrijk hulpmiddel bij het vormgeven van" het door de WP-lidstaten "overeengekomen buitenlandse beleid", dat "hun optreden in het Europese continent en op wereldschaal coördineert". E.e.a. duidt op de belangrijke taak die het Comité is toegedacht, hetgeen nog versterkt wordt door een aanwijzing dat het een secretariaat heeft dat tussen de (jaarlijkse) bijeenkomsten een coördinerende en consultatieve taak zou hebben.

Dit wijst op een parallel met de Militaire Raad, waarvoor de Verenigde Staf de vergaderingen voorbereidt. Mogelijk vormen deze secretariaten samen met het al langer bestaande secretariaat van het Permanent Consultatief Comité o.l.v. Firyubin één geïntegreerd secretariaat. Dit zou dan overeenkomsten vertonen met het NATO-secretariaat, en kan duiden op een versterking van de rol van het Warschaupakt.

anstgeheim 2. Sovjet-Uniea. Brezhnev's "Kleine Land" en "Wedergeboorte"

Tijdens de viering van de 60e verjaardag van de Sovjet Strijdkrachten in februari j.l. werd aan partijleider-president Brezhnev de zelden toegekende overwinningsorde verleend, mede in verband met zijn optreden tijdens de, relatief onbelangrijke, WOII operaties in „Malaya Zemlya“, „het Kleine Land“, een klein bruggehoofd aan de Zwarte Zee kust bij de stad Novorossiisk. Mede in samenhang hiermee werden in februari Brezhnev's memoires over "Malaya Zemlya" gepubliceerd, evenals zijn boek "Wedergeboorte" over de eerste na-oorlogse jaren in de Sovjet-Unie. Beide boeken vormen sinds eind april in de Sovjet-Unie een onderwerp van partijconferenties, met name in het militaire apparaat. Ook werd op 13 mei in Sofia door het Bulgaarse Ministerie van Nationale Verdediging een conferentie aan de twee boeken gewijd, waarbij (vrijwel) de gehele Bulgaarse militaire top, alsmede de WP-en Sovjet militaire vertegenwoordigers in Bulgarije, aanwezig waren. De synthese van de beoordeling door deze conferentiedeelnemers luidde: "Lessen in het Leninisme en een instructie voor actie".

In de Sovjet-Unie zelf merkte de Moskouse partijleider, tevens Politburolid, Grishin op 24 april op dat de inhoud van de twee boeken "direct verbonden is met de hedendaagse taken en met de vooruitzichten voor de verdere ontwikkeling van de Sovjet samenleving". Hierbij wees Grishin met name op "het vraagstuk van kritiek en zelf-kritiek" dat in "Wedergeboorte" mede aan de orde is, en dat ook door militair-politieke leiders is onderstreept, en op het feit dat het boek uiteenzet "dat kritiek het belangrijkste instrument in het werk van partijorganisaties is". Hij noemde voorts kritiek "bruikbaar en noodzakelijk, niet slechts in gevallen waar duidelijke fouten openlijk zichtbaar zijn, doch ook voor preventieve doeleinden....".

In een "lezersconferentie" in het hoofdkwartier van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt op 26 april o.l.v. WP-Opperbevelhebber Kulikov duidde WP-Stafchef Gribkov

Brezhnev's "Malaya Zemlya" aan als "zeer belangrijk verschijnsel in onssociaal gebeuren". Voorts spraken daar o.m. vertegenwoordigers van de Bulgaarse en Tsjechische strijdkrachten. Een overeenkomstige evaluatie gaf Kulikov in "Rode Ster" van 14 mei, ter gelegenheid van de 23e verjaardag van het Warschaupakt. Politburo-kandidaatlid Masherov merkte op 3 mei tijdens een militair-politieke bijeenkomst in de Witrussische hoofdstad Minsk op dat de twee boeken "de grootheid en eeuwige betekenis aantoonen van de oorlogs- en arbeidsprestaties van het Sovjet volk".

Op 5 mei volgde in het centrale "M.V.Frunze Tehuis" van de Sovjet strijdkrachten een wetenschappelijke conferentie over de twee boeken, waarbij naast de belangrijkste Sovjet defensieleden onder meer Brezhnev's adviseur Tusukanov aanwezig was. In een openingsrede verklaarde Mindef Ustinov dat de twee boeken in de Sovjet-Unie zeer veel belangstelling hebben opgeroepen en ook in het buitenland tot veel reacties hebben geleid, en dat zij grote theoretische en praktische betekenis hebben. Daarom zullen er volgens Ustinov een groot aantal conferenties in het land en de strijdkrachten aan gewijd worden. Eerste Plv.Mindef Sokolov besteedde speciale aandacht aan de Leninistische leidersstijl die uit de boeken spreekt, onder meer in de vorm van "het collectieve leiderschap met persoonlijke verantwoordelijkheid". Voorts wees Sokolov erop dat de Partij tegenwoordig de organische eenheid eist die in het door Brezhnev beschreven samengaan van sociopolitieke en specialistisch-organisatorische eigenschappen van Sovjet militaire leiders liggen opgesloten. Eerste Plv.Mindef en CGS Ogarkov noemde "Malaya Zemlya" op 5 mei als toonbeeld van een synthese van Lenin's ideeën over de verdediging van het socialistische vaderland en het daaraan ten grondslag liggende concept van de beslissende rol van de CPSU bij de voorbereiding van het land voor de verdediging en oorlog. Ook het hoofd van het Politieke Hoofddirectoraat van de Sovjet Strijdkrachten, Lrgen Yepishev, wees hierop, zij het dat hij de mobiliserende rol van de CPSU in oorlog en vrede noemde. Alle sprekers waren vol lof voor partijleider Brezhnev. Overigens duidde Yepishev

in een artikel in het dagblad van het Sovjet Ministerie van Defensie, "Rode Ster", op 9 mei Brezhnev's boeken ook nog aan als belangrijke feiten in het sociale gebeuren, die met ontzettend veel belangstelling door het land en de strijdkrachten zijn ontvangen. (C-2) (W)

Identieel

Commentaar : Noch de inhoud van Brezhnev's memoires over "Malaya Zemlya", noch de slag zelf rechtvaardigen de aandacht die deze momenteel genieten. Deze aandacht kan daarom slechts worden opgevat als eerbewijs aan Brezhnev persoonlijk, waarbij hij tegelijkertijd min of meer als ideoloog en partijtheoreticus naar voren wordt geschoven. Daardoor zou hij met zijn organisatorische en leidinggevende kwaliteiten een "totaal-persoon" zijn. E.e.a. wint aan betekenis door de 1 mei parades in Moskou en elders die volledig in het teken van Brezhnev en zijn prestaties stonden, met name ook zijn militaire "prestaties". Ogen-schijnlijk staat hij hiermee op het hoogtepunt van zijn macht. De vraag blijft of dit wellicht slechts dient als dekmantel voor een geleidelijke aftakeling en terugtrekking van het politieke toneel. In dit verband zijn opmerkingen over het collectieve leiderschap van groot belang, omdat deze kunnen aanduiden dat Brezhnev weliswaar als "primes inter pares" optreedt doch waarbij tevens op de collectiviteit gewezen wordt, de "pares" of "gelijken". Daarentegen moet ook opgemerkt worden dat Brezhnev met zijn reizen naar Siberië en het Sovjet Verre-Oosten (begin april), naar Bonn (begin mei) en naar Praag (eind mei) heeft willen demonstreren dat hij nog altijd de grote lijnen van de binnen- en buitenlandse politiek domineert. Een tweede belangrijk element is de nadruk op de mobiliserende rol die de partij in met name de verdedigings- en oorlogsvoorbereiding heeft, en met name ook de aandacht die de laatste tijd in toenemende mate aan Brezhnev's

militaire functies en optreden wordt geschonken.

In dit verband kunnen verder de volgende uitspraken geciteerd worden :

- "Al deze verworvenheden werden mogelijk omdat het Sovjet volk naar hoogtepunten in de sociale vooruitgang geleid wordt door de militaire en beproefde voorhoede, de CPSU". (Partijsecretaris Kapitonov tijdens het medio-mei gehouden congres van de Zwitserse CP);
- "Wij zijn dankbaar voor het wijze leiderschap van de CP... Haar operatieve (bojevoy) staf - het Leninistische CC, het CC-Politburo met kameraad L.I. Brezhnev, de uitmuntende politieke-, staats- en militaire leider - besteedt onvermoeibaar aandacht aan de training van de troepen". (Kolgen Bobylov, Hoofd van het Politieke Directoraat van de PVO-Strany).

Dit zou een aanwijzing kunnen vormen dat de Sovjet leiders rekening houden met de mogelijkheid van een verslechtering in de internationale betrekkingen, of althans met een voorlopige min of meer permanente stagnatie in het ontspanningsproces tussen Oost en West. Mogelijk met het oog hierop heeft Brezhnev in de afgelopen verslagperiode herhaaldelijk verzoenende geluiden ten opzichte van het Westen laten horen o.a. tijdens zijn toespraak tot het Komsomol Congres eind april vlak voor zijn reis naar Bonn. Ook tijdens zijn reis naar Siberië wees hij herhaaldelijk op de vreedzame bedoelingen van de Sovjet-Unie en op het puur defensieve karakter van de Sovjet defensie inspanningen. Ook van militaire zijde werd dit laatste thema begin mei in een aantal artikelen en toespraken herhaald, in samenhang met de verjaardagen van de overwinning in de tweede wereldoorlog en van de oprichting van het Warschaupakt.

Verder leek Brezhnev's bezoek aan Bonn vooral bedoeld om het klimaat voor voortzetting van de ontspanningspolitiek te verbeteren, alhoewel hier onmiddellijk aan moet worden toegevoegd dat dit nogal haastig voorbereide bezoek kwam op een ogenblik van onenigheid tussen de BRD en de VS. Tot slot moet niet worden uitgesloten dat de aandacht voor de mobiliserende taak van de Partij, en in mindere mate de strijdkrachten, mede verband houdt met sociaal-economische problemen. Ook kan het zijn dat e.e.a. een indicatie vormt dat de waarneembaar problematische gezondheidstoestand van Brezhnev en de kwestie van zijn opvolging al tot een Byzantijns labyrint van wisselende onderlinge machtsrelaties in de top van de CPSU en de strijdkrachten hebben geleid.

stgeheim

b. Ambassadeursmutaties

De laatste maanden hebben zich in de buitenlandse dienst van de Sovjet-Unie een groot aantal ambassadeursmutaties voorgedaan, waaronder de benoeming van nieuwe ambassadeurs in Angola (3/78), Botswana (12/77), Tsjaad (12/77), Guinea (4/78), India (12/77, in functie 3/78), Jamaica (3/78), Maleisië (4/78), Ruanda (5/78), Polen (5/78) en Joegoslavië (5/78). Voorts werd de Sovjet ambassadeur in de Seychellen tevens in de Comoren geaccrediteerd terwijl de in 1977 teruggeroepen ambassadeur in de Sudan op zijn post is teruggekeerd.

(C-2)(W)

identieel

Commentaar : Ten aanzien van de benoemingen van nieuwe, en betrekkelijk "zware", ambassadeurs in Afrika valt op dat deze alle plaatsvinden in gebieden waar zich internationale politieke problemen voordoen. Dit is des te opmerkelijker daar in Angola het hoofd van de 4e afdeling voor Europese landen van het Sovjet Ministerie van Buitenlandse Zaken (belast met Tsjechoslowaakse en Poolse zaken), Loginov, werd benoemd, en in Guinee (waarmede zich in toenemende mate

problemen lijken voor te doen in een bilaterale verhouding welke sinds het begin van de jaren '70 in het algemeen zeer nauw was) het hoofd van de afdeling voor Midden-Oosten landen (Afghanistan, Iran, Turkijë), Minin. Deze laatste heeft eerder onder meer ervaring opgedaan in de Balkan, Canada en Zuidoost Azië. Opmerkelijk is voorts dat Minin's benoeming de dag vóór de staatsgreep in Afghanistan plaatsvond, waaraan echter geen conclusies verbonden kunnen worden. Van groter belang is de vervanging van de Sovjet ambassadeur in Polen, Pilotovich, door de 52-jarige Aristov, en de vervanging van de ambassadeur in Joegoslavië, Stepakov, door de in 1915 geboren Rodionov, Beiden zijn lid van het Centraal Comité, respectievelijk sinds 1971 en 1966, en beiden zijn afkomstig uit het Leningradse. Aristov was na een partijcarrière laatstelijk eerste partijsecretaris (=partijleider) van de stad Leningrad (1971-1978), en daardoor ná Politburolid Romanov tweede man in het belangrijke partijdistrict Leningrad. Ook Rodionov was partijleider van de stad Leningrad (1957-1960), doch was nadien 2e partijsecretaris van Kazachstan (1960-1962), partijleider in het gebied Tsjerjabinsk en sinds 1970 plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken belast met Oosteuropese zaken en met name Balkan-aangelegenheden. Gezien het feit dat hun ervaringen primair op het partijvlak liggen, kunnen deze laatste twee benoemingen inhouden dat de politiekedruk op Polen en Joegoslavië vergroot zal worden. Met name de benoeming van Rodionov in Joegoslavië is van belang, omdat de functie van ambassadeur in Belgrado na een ambtsperiode als onderminister normaliter als degradatie gezien kan worden.

Met het oog op de onvermijdelijke post-Tito periode houdt deze benoeming waarschijnlijk in dat men mogelijkheden ziet Joegoslavië nauwer aan de Sovjet-Unie te binden, waarvoor een "zwaargewicht" noodzakelijk is.

c. Internationale Propagandastrijd

Op 3 maart werd in Moskou officieel bekend dat de algemeen directeur van het officiële persbureau TASS, Zamyatin, door de Ministerraad van de Sovjet-Unie uit die functie was ontheven. Sindsdien is hij meerdere malen aangeduid als hoofd van een afdeling van het Centraal Comité van de CPSU, en als zodanig vergezelde hij van 28 maart tot 9 april partijleider-president Brezhnev tijdens diens reis naar Siberië en het Sovjet Verre-Oosten, en in mei tijdens diens reis naar de Duitse Bondsrepubliek. Daarbij trad hij op als perswoordvoerder, hetgeen hij vroeger ook reeds bij diverse buitenlandse reizen van Brezhnev deed. Zamyatin trad voorts uit hoofde van zijn nieuwe functie op tijdens een UNESCO Conferentie over internationale nieuwsvoorziening die eind april in Stockholm werd gehouden. Hij weest bij die gelegenheid het idee van een nieuwe informatie orde én een nieuwe economische orde af, en verklaarde in een discussie dat in 1922 de oppositie in de USSR grondwettelijk was afgeschaft.

(C-2) (R) (W)

Commentaar : Gezien de propagandistische taak van TASS in het kader van de voortdurende ideologische strijd met het kapitalisme/imperialisme heeft de functie van algemeen directeur van dit staatspersbureau een tamelijk grote importantie. Gezien het feit dat Zamyatin nu hoofd van een opnieuw gevormde CC-afdeling voor Internationale Informatie, direct onder partijsecretaris Ponomarov, lijkt te zijn geworden, zal de ideologische strijd van de SU mogelijk worden verscherpt. In dit verband is opmerkelijk dat Zamyatin's benoeming direct na de Budapester Conferentie van Partijsecretarissen voor Ideologie en Buitenlands Beleid van de WP-lidstaten

(27/2 - 1/3 '78) plaatsvond, omdat daar de buitenlandse propaganda een belangrijk gesprekstema vormde. Eveneens opmerkelijk is dat Zamyatin als protégé van Brezhnev geldt. E.e.a. zal nog duidelijker worden als Zamyatin tevens partijsecretaris zou worden, zoals door sommige waarnemers verwacht wordt, en als bekend wordt wie de nieuwe algemeen directeur van TASS wordt. Enkele berichten duiden erop dat dit mogelijk de huidige ambassadeur in Bonn, Falin, zal zijn, hetgeen waarschijnlijk bovenstaande interpretatie zou versterken. Zamyatin's optreden in Stockholm, tenslotte, kan duiden op een toenemende frictie tussen de Sovjet-Unie en Derde Wereld landen, primair daar waar het gaat om de nieuwe economische orde.

3. Polen

Geheim

Interne situatie en relatie Polen - Sovjet-Unie

Terwijl de situatie in Polen zich ogenschijnlijk gestabiliseerd heeft in vergelijking met enkele maanden geleden, zijn er aanwijzingen dat Polen onder druk blijft staan. Het aantal bezoeken van Sovjet en NSWP partij- en regeringsdelegaties aan Polen blijft omvangrijk, en omgekeerd bezoeken vele Poolse delegaties andere WP-lidstaten en socialistische landen. Opgemerkt dient te worden dat ook tussen de andere WP-lidstaten onderling een enigszins verhoogde bezoeksfrequentie valt waar te nemen.

Binnen Polen blijven de uitingen van dissidentie voortduren, zij het in minder omvangrijke vorm dan eind 1977 en begin 1978, terwijl ook de maatregelen tegen met name kritische wetenschappers en de zgn "vliegende universiteit" voortduren. Hierbij valt met name het optreden van militia-functionarissen opnieuw in ongunstige zin op. Niet temin worden pogingen gedaan "alternatieve vakbonden" op te richten, terwijl anderszins ook de RK kerk zich kritisch blijft opstellen en nieuwe dissidente bewegingen zijn gevormd. De verscherpte maatregelen jegens anders-gezinden leek aanvankelijk samen te hangen met concessies aan de Sovjet-Unie in ruil voor, beperkte, economische steun én met het optreden van de als hardliner bekend staande Wilhelmi als waarnemend minister van kunst en cultuur, eind december. Diens dood op 16 maart ten gevolge van een vliegtuigongeval na de ondertekening van een Pools-Bulgaars cinematografisch samenwerkingsaccord in Sofia, en de snelle benoeming van de als minder doctrinair en plooibaar beschouwde Mietkowski tot minister voor kunst en cultuur op 29 maart, hebben, voor zover thans valt te beoordelen, niet geleid tot een versoepeling van het beleid. Opmerkelijk is wel dat het begin april gekozen nieuwe 25-hoofdige bestuur van de Poolse Schrijversbond slechts 9 leden van de Verenigde Arbeiders Partij telt, tegen 12 voorheen, terwijl drie van de nieuw gekozenen behoren tot de "vliegende universiteit". Opvallend is ook dat dit Schrijverscongres door de nieuwe minister voor kunst en cultuur Mietkowski, door de als doctrinair bekend staande partijsecretaris voor ideologie en cultuur, Lukaszewicz en door het hoofd van de CCR afdeling voor cultuur, Gawonski, werd bijgewoond, en

dat tijdens het Congres felle kritiek op de Poolse censuur werd geleverd. Overigens werd een voorgestelde motie die de neutronenbom veroordeelde afgestemd. E.e.a. zou een aanzet voor een beleids- versoepeling op politiek-cultureel terrein kunnen inleiden, hoewel eerder sprake lijkt te zijn van het tegendeel. In de relatie met de Sovjet-Unie was het onverwachte en niet tevoren aangekondigde korte "vriendschapsbezoek" van partijleider Gierek aan de Sovjet-Unie, dat op 17 april begon, van belang. In Moskou voerde Gierek besprekingen met onder meer partijleider Brezhnev en partijsecretaris Rusakov, die speciaal verantwoordelijk is voor de betrekkingen met de regerende zusterpartijen. Tevens ontving hij de "Orde van de Octoberrevolutie", die hem eerder dit jaar verleend was in verband met zijn 65e verjaardag. Tijdens de besprekingen, die volgens het Sovjet persbureau TASS in een vriendschappelijke en hartelijke sfeer met wederzijdse overeenstemming verliepen, stonden de bilaterale Sovjet-Poolse betrekkingen centraal. Opmerkelijk is dat naar verluidt de Sovjet ambassadeur in Polen, Pilotovich, in strijd met de gebruikelijke praktijk, niet vooraf in Giereks bezoek gekend was, doch dat hij wel bij Giereks terugkeer op de luchthaven aanwezig was. Inmiddels is Pilotovitch vervangen door Aristov. Opmerkelijk is voorts dat bij de viering van de 33e verjaardag van het Sovjet-Poolse Vriendschapsverdrag op 20 en 21 april noch partijleider Gierek, noch premier Jaroszewicz of president Jablonsky betrokken was. In plaats daarvan zat Gierek een bijeenkomst met belangrijke partijfunctionarissen voor, die hij inlichtte over zijn bezoek aan Moskou. Daarbij is melding gemaakt van richtlijnen of directieven die hij tijdens de ontmoetingen met Brezhnev zou hebben aanvaard.

(C-2) (G) (R) (W)

Geheim

Commentaar: Uit de beschikbare informatie valt te destilleren dat de toestand in Polen minder stabiel is dan men tracht te doen blijken, en dat de Sovjet-Unie Polen onder zware druk zet. Hierbij is opmerkelijk dat i.v.m. Giereks bezoek aan Moskou geen sprake is van de gebruikelijke "volledige overeenstemming van standpunten". Dit betekent

GEHEIM

waarschijnlijk dat zich meningsverschillen hebben voorgedaan. In hoeverre de vervanging van ambassadeur Pilotovich hiermede verband houdt is niet duidelijk. Waarschijnlijk echter, hangt zijn vertrek op 19 mei primair samen met het feit dat hij reeds zeven jaar in Warschau resideerde. Volgens officiële berichten heeft hij zijn diplomatieke missie afgesloten, c.q. voltooid, hetgeen zou kunnen inhouden dat zijn effectiviteit was verminderd. Zijn opvolger, Aristov, valt te beschrijven als partij-apparatchik, hetgeen kan inhouden dat de politieke druk van de Sovjet-Unie op Polen vergroot zal worden.

4. Tsjechoslowakije

Bezoek Husak aan Bonn

Van 10 tot 13 april bracht het Tsjechoslowaakse staatshoofd, tevens partijleider, Husak een officieel staatsbezoek aan de Duitse Bondsrepubliek.

Dit was het eerste Tsjechoslowaakse staatsbezoek aan de Bondsrepubliek sinds haar oprichting in 1948, feitelijk ook sinds de vorming van de Tsjechoslowaakse Republiek in 1918. Tegelijkertijd was dit het eerste bezoek aan een Westers land van de Tsjechoslowaakse leider sinds zijn ambtsaanvaarding negen jaar geleden. In samenhang met dit bezoek werd in de Tsjechoslowaakse pers veel aandacht aan de betrekkingen tussen de twee landen geschonken, waarbij een duidelijke intensivering van de onderlinge betrekkingen werd geconstateerd.

Opmerkelijk was dat zorgvuldig vermeden werd een waardeoordeel over de betrekkingen te geven, hetgeen de betrekkelijk koele relaties weerspiegelt. In dit verband werd in de Duitse pers melding gemaakt van verdeeldheid binnen de Tsjechoslowaakse leiding ten aanzien van de betrekkingen met niet-socialistische landen.

Daarbij zou één groep voor intensivering van de betrekkingen, met name op het economische vlak, pleiten, terwijl de andere (dogmatische) groep die betrekkingen vreest, en vooral de betrekkingen met de BRD, met het oog op mogelijke binnenlandse problemen die daaruit kunnen voortvloeien. Overigens kan Husaks bezoek feitelijk slechts een protocollaire plichtpleging genoemd worden, niettegenstaande andersluidende berichten in met name de Tsjechoslowaakse pers. Het enige concrete resultaat, samen met de verklaring dat de wederzijdse ministers van buitenlandse zaken elkaar jaarlijks zullen ontmoeten, was de ondertekening van een cultureel accord. Daarin is een Berlijnclausule opgenomen conform de culturele verdragen van de BRD met andere Warschaupaktstaten, welke feitelijk t.a.v. Berlijn niet tot uitvoering kunnen komen door de Sovjet-houding m.b.t. de vraag of de BRD in zulke verdragen voor W-Berlijn mag optreden.

Tijdens Husak's bezoek stonden overigens economische betrekkingen centraal, waarbij Tsjechoslowakije naar verluidt aarzelend tegenover Westerse kredietverlening bleef staan. (C-2/3) (W)

confidentieel

Commentaar: Niettegenstaande het feit dat dit het eerste Tsjechoslowaakse staatsbezoek aan de BRD betrof, kon Husaks bezoek nauwelijks succesvol worden genoemd. Toch kan het bezoek als belangrijk worden aangeduid, omdat hiermede feitelijk een streep werd gezet onder de slechte betrekkingen die voortvloeiden uit Duitsland's optreden in 1938. Hiermede wil niet gezegd zijn dat alle problemen nu uit de wereld zijn, getuige het feit dat de verwachte vorming van een grenscommissie niet plaatsvond wegens gebrek aan overeenstemming over de vorm van het te sluiten accord.

5. HongarijeBelangrijke Zitting Centraal Comité HSAP

Tijdens een plenaire bijeenkomst van het Centraal Comité van de Hongaarse Socialistische Arbeiders Partij, de Hongaarse CP, op 19 en 20 april j.l., is een aantal belangrijke persoonsmutaties doorgevoerd.

Het opvallendst was het "eervol ontslag" van de 57-jarige partijsecretaris voor de partij-organisatie en veiligheidszaken, Biszku, die als plaatsvervanger van partijleider Kadar gold. Hij werd echter niet als potentieel opvolger gezien, mede omdat hij als "te ambitieus" werd beschouwd en omdat hij ná de mislukte opstand van 1956 als minister voor binnenlandse zaken de directe verantwoordelijkheid voor impopulaire binnenlandse veiligheidsmaatregelen had. Voorts pleitte tegen hem dat hij doctrinaire reserves ten aanzien van het "Nieuwe Economische Mechanisme" had, en dat hij uitvoering daarvan belemmerde hetgeen hem vergemakkelijkt werd door zijn functionele controle over lagere partijkaders. Desondanks blijft Biszku vooralsnog lid van het belangrijke 15-koppige Politburo, waarin hij reeds sinds 1957 zitting heeft. Tijdens het Plenum werd ook bekend gemaakt dat het 56-jarige Politburolid Nemeth, tevens partijsecretaris voor economische aangelegenheden, nieuwe verantwoordelijkheden heeft gekregen. Hij neemt gedeeltelijk Biszku's taak over, en is nu als partijsecretaris verantwoordelijk voor de partij-organisatie en jeugdzaken. In de partijhierarchy geldt dit als sleutelpost, waardoor Nemeth nu feitelijk direct achter Kadar de tweede positie in de partij zou bezetten. Waarnemers zien hem als mogelijke opvolger van de nu 65-jarige Kadar, wiens huidige ambtstermijn in 1980 afloopt, temeer daar Nemeth, i.t.t. Biszku, als Kadar-man geldt. Nemeth werd in 1974 Politburolid en, voor de tweede maal, partijsecretaris, na negen jaar partijleider in de regio Boedapest te zijn geweest, en is sindsdien snel in aanzien gestegen.

Andere secretariaatstaken van de ontslagen Biszku, m.b.t. de strijdkrachten, politie en justitie, d.w.z. veiligheidszaken, zijn naar verluidt overgenomen door de 51-jarige Korom, die tot dusver minister van justitie was, en die van 1960 tot 1963 in de rang van generaal-majoor commandant van de grenspolitie was. Tegelijkertijd werd Nemeth's secretariaatstaak voor economische zaken overgenomen door de als pragmaticus bekend staande 49-jarige Havasi, die tot dusver als vice-premier belast was met economische verantwoordelijkheden. Beide nieuwe secretarissen gelden als typische "apparatchiks", en vertrouwelingen van partijleider Kadar en hebben een 3-jarige kadercursus in de Sovjet-Unie gevolgd.

Door deze benoemingen is het aantal partijsecretariaten vergroot tot zeven.

Andere benoemingen door het Plenum omvatten de bevordering van Hoos van plaatsvervangend hoofd tot hoofd van de CC-afdeling voor economisch beleid, als opvolger van de als behoudend bekend staande ontslagen Pardy, en de vervanging van de partijleider van het economisch en politiek belangrijke Boedapest, Katona, door diens plaatsvervanger, Mehes die voorheen leider van de vakbond voor metaalarbeiders was. Katona is op zijn beurt benoemd tot secretaris van de Presidentiële Raad van de Hongaarse Republiek, als opvolger voor de eveneens ontslagen Cseterki.

Op regeringsniveau werden de door de benoemingen van Korom en Havasi opengevallen functies van minister van justitie en vice-premier (voor onder meer CEMA-zaken), opgevuld door, respectievelijk, de staatssecretaris voor justitie, Markoja, en door de ambassadeur in Moskou, Marjai.

De laatste wordt op zijn beurt door de ambassadeur in de DDR, Szuros, opgevolgd. Tenslotte werd de sinds februari vacerende functie van minister voor metallurgie en machinebouw vergeven aan Soltesz, die tot dusver algemeen directeur van een belangrijk metallurgisch bedrijf was.

Naast de personele mutaties was het CC-Plenum van 19 en 20 april ook inhoudelijk belangwekkend. In een resolutie werd vastgesteld dat de toestand van de wereldeconomie een voor Hongarije ongunstige wending had genomen, en dat

de internationale strijd zich had verscherpt, waardoor de in- en externe voorwaarden voor de opbouwende socialistische arbeid moeilijker zijn geworden. Niettemin werd tevredenheid betoond over de recente ontwikkelingen ten gunste van het socialisme, waarbij met name de samenwerking met de Sovjet-Unie en in het kader van het Warschaupakt, de CEMA en de socialistische gemeenschap als basistaak werden aangeduid. Voor de internationale partijactiviteiten laat de Hongaarse CP zich op basis van het Marxisme-Leninisme leiden door de geest van het socialistisch patriotisme en proletarisch internationalisme. In dit verband werd echter ook gesteld dat alle zusterpartijen rekening dienen te houden met de specifieke nationale kenmerken en tradities, naast de internationale belangen en ervaringen, waarbij iedere partij onafhankelijk is en samenwerkt op basis van gelijkheid en vrijwilligheid. Impliciet is dit een verwijzing naar het "Eurocommunisme". Overigens stond het communiqué over het Plenum mede in het teken van economische problemen, en werd in de Resolutie opgeroepen tot versterking van de ideologische arbeid, waarbij echter het belang van het ontwikkelen van de socialistische democratie en wijdverbreide deelname in de sociale besluitvorming onderstreept werden. (B-2) (R) (GR) (W)

Commentaar : In de Hongaarse CP waren omvangrijke personele mutaties als de onderhavige de laatste jaren erg ongebruikelijk, en daardoor des te opmerkelijker, temeer daar partijsecretariaten in de communistische wereld tot de belangrijkste functies behoren. Omdat Biszku veelal als tweede man in de partijhierarchie werd aangeduid is daarom waarschijnlijk meer aan de orde dan een gewone personele mutatie, temeer daar zijn ontslag zeer onverwacht was. Speculaties dat Biszku's ontslag medische gronden zou hebben lijken minder aannemelijk. In dit verband is de oppositie die Biszku tegen de uitvoering van het "Nieuwe Economische Mechanisme" zou hebben gevoerd waarschijnlijk een van de belangrijkste redenen voor zijn ontslag, temeer

daar de beschikbare informatie over het CC-Plenum, dat tot verdergaande economische hervormingsmaatregelen zou hebben besloten, duidt op een herstimulering van het NEM. Belangrijk hierbij is dat de nieuwe benoemingen wijzen op een versterking van de economische expertise in de Hongaarse partijleiding, alsmede op een aanzet tot verjonging van het topkader. Tevens is van belang dat circa 15 april een Sovjet vertaling verscheen van een ten aanzien van het NEM kritisch boek van Biszku, getiteld "Problemen rond de opbouw van het Socialisme en Communisme". In deze context hebben de personele mutaties primair betrekking op de enigszins stagnerende binnenlandse (economische) ontwikkeling, en mogelijk op langere termijn voor de ontwikkeling van de Sovjet-Hongaarse betrekkingen, hoewel ten aanzien van dit laatste de indicaties geenszins eenduidig zijn. Hierbij kan tevens gerefereerd worden aan reeds langer circulerende berichten dat partijleider Kadar ambtsmoe zou zijn, en aan het feit dat Nemeth met betrekking tot het NEM en de toekomstige ontwikkeling van Hongarije een pragmatischer en minder Sovjet-gerichte koers voorstaat dan Biszku. Dit spreekt des te meer daar in Hongarije onlangs in de media aandacht is geschonken aan de gebeurtenissen van 1956, hetgeen Biszku's optreden daarna indirect in discredit bracht. E.a.a. kan wijzen op een wat vrijere opstelling jegens de Sovjet-Unie, die ook in zekere zin blijkt uit de opstelling van het CC-Plenum jegens het "Eurocommunisme". In dit verband kan worden opgemerkt dat in het WP kennelijk moeite bestaat om een uniforme, en in de pers tot uitdrukking komende, benadering van het "Eurocommunisme" vast te stellen.

6. Joegoslavië

confidentieel

Regeringswijzigingen en Regeringsverklaring

Op 16 mei werden in de Joegoslavische hoofdstad Belgrado een aantal wijzigingen in de Federale Uitvoerende Raad, de regering van Joegoslavië, bekend gemaakt. Tezelfdertijd legde premier Djuranovic een regeringsverklaring af. De regeringswijziging houdt verband met een nieuwe, vierjarige, ambtstermijn van Premier Djuranovic, die in maart 1977 na de plotselinge dood van Bijedic tussentijds tot premier werd gekozen, en vormt tevens een uitvloeisel van besluiten tot bestuurlijk-organisatorische wijzigingen die de FUR op 3 april had genomen.

In de nieuwe regering bleven zowel de ministers voor defensie, legergeneraal Ljubicic, en de mede voor binnenlandse veiligheidszaken verantwoordelijke minister voor binnenlandse zaken, generaal Herljevic, gehandhaafd. Het meest opmerkelijk was de vervanging van de minister voor buitenlandse zaken, de Serviër Minic die sinds 1972 in functie was, door de 51-jarige Kroaat Vrhovec. Tot dusver werd deze functie slechts door Serven, m.u.v. de Sloveen Kardelj, bekleed. Overigens blijft Minic lid van het Partijpresidium. Opmerkelijk was ook de vervanging van vrijwel de gehele financieel-economische kern van de regering, m.u.v. de tot dusver niet erg prominent gebleken Ubiparip, die belast was met economische planningsvraagstukken. De uit Bosnië afkomstige minister voor informatie, Berbarovic, werd voorts vervangen door een Kosovo-Albaniër, Bajra. De evenals premier Djuranovic uit Montenegro afkomstige Banovic, tot dusver Voorzitter van het (Federale) Comité voor Binnenlandse Veiligheid, werd minister voor justitie en de federale bestuursorganisatie.

In zijn regeringsverklaring noemde premier Djuranovic als hoofdtaak van zijn nieuwe regering het in de praktijk brengen van het in de grondwet voorziene nieuwe economische en maatschappelijke stelsel in alle sectoren van de

samenleving. In zijn rede ging hij ook in op de binnenlandse veiligheidssituatie, waarbij hij verklaarde dat er in het buitenland nog altijd "zekere krachten" zijn die samen met "vijandelijk gezinde individuen in het binnenland" toewerken naar een val van de heersende orde in Joegoslavië. In deze context noemde hij ook "de groei van het internationale terrorisme". Dit duidt mogelijk op een verandering van de Joegoslavische opstelling jegens dat terrorisme, omdat een gemeenschappelijk optreden daartegen in het kader van de Verenigde Naties tot dusver bij Joegoslavië op weerstanden stuitte. In deze context is ook een rede van de als opvolger van Tito gedoodverfde Dolanc op 13 mei van belang, waarin hij verklaarde dat terrorisme nooit een wapen van echte communisten is geweest of kan zijn. In zijn regeringsverklaring beschuldigde de Joegoslavische premier overigens ook externe factoren ervan conflicten tussen de afzonderlijke niet-gebonden landen te scheppen om daarmee de eenheid in het optreden van de niet-gebonden beweging, waarvan Joegoslavië één der leiders is, te schaden. Enkele dagen later vond in de Cubaanse hoofdstad Havana een bijeenkomst van het Coördinatie Comité der Niet-gebondenen plaats, om de eind juli in Belgrado plaatsvindende Conferentie van Ministers van Buitenlandse Zaken, en de voor volgend jaar eveneens in Havana geplande topconferentie van de niet-gebonden landen, voor te bereiden. Deze Comité-zitting zou in Kabul plaatsvinden, doch moest op korte termijn wegens de Afghaanse staatsgreep worden verplaatst. Tijdens de bijeenkomst hield de nieuwe Joegoslavische minister voor buitenlandse zaken, Vrhovec, op 19 mei een rede waarin hij evenals Djuranovic op 16 mei zich keerde tegen buitenlandse inmenging in de interne aangelegenheden van "blokvrije landen". Daartegen, en met name ook tegen conflicten tussen niet-gebonden landen onderling, moeten de niet-gebonden landen volgens Vrhovec optreden.

Waarnemers waren aanvankelijk verbaasd over Djuranovic's uitlating m.b.t. externe krachten, en brachten deze in verband met de conferentie(s) in Havana en de toenemende problemen die Afrikaanse niet-gebonden landen, en Joegoslavië, zouden hebben met Cuba's niet-gebonden status. Van Joegoslavische zijde wordt in deze context nog gemeld dat de plotselinge overplaatsing van de Comité-zitting naar Havana op korte termijn de enige mogelijkheid was, "er was geen andere keus", en dat naar verluidt Joegoslavië in Havana zou hebben gestreefd naar "mechanismes" om toekomstige conflicten tussen de niet-gebonden landen onderling te verhinderen of (vreedzaam) te beslechten. (C-2) (GR) (W)

n fidentieel

Commentaar: Op zich zijn regeringswijzigingen in Joegoslavië niet ongebruikelijk, omdat deze grondwettelijk iedere vier jaar dienen plaats te vinden. Zowel de omvang, als de betrokken functies en personalia van de huidige mutaties zijn echter opmerkelijk, temeer daar zij plaatsvinden aan de vooravond van het komende 11e Congres van de Joegoslavische Communisten Bond, eind juni. Dan zullen naar zich laat aanzien een aantal wijzigingen in de partijleiding worden doorgevoerd, zowel structureel als personeel. Op grond van de nu beschikbare informatie kan als voorlopige conclusie worden gesteld dat het Joegoslavische defensiebeleid, in de vorm van het Algemene Volksverdedigingsstelsel, in de komende jaren gehandhaafd blijft. In dit verband kan opmerkelijk worden genoemd dat minister van defensie Ljubicic nu zijn derde vierjarige ambtstermijn ingaat, daar méér dan twee ambtstermijnen grondwettelijk slechts bij uitzondering en via speciale procedures mogelijk zijn. E.e.a. vormt opnieuw een bewijs voor het belang van de strijdkrachten in Joegoslavië.

Ook kan als voorlopige conclusie gesteld worden dat het binnenlandse veiligheidsbeleid mogelijk iets verscherpt zal worden. In hoeverre hier een verband bestaat met de kwestie Jovanka, de problemen rond Tito's echtgenote, is niet duidelijk, doch uit de benoemingen en regeringsverklaring valt af te leiden dat Joegoslavië zich krachtig zal blijven opstellen jegens nationalistische stromingen binnen de Federatie, en tegen van buitenaf gesteunde bewegingen en individuen. Ook valt in dit verband te noemen dat de diverse regeringsfuncties zijn herverdeeld over de diverse nationaliteiten, waarbij onveranderd een sterke voorkeur blijkt voor "Federaal" ingestelde persoonlijkheden zowel op centraal - als op republieksniveau. Opvallend is de schijnbaar vergrote rol voor Kosovo-Albaniërs in de regering, welke verband lijkt te houden met protesten in Kosovo wegens discriminatie. Opmerkelijk zijn de mutaties in het economische vlak, omdat deze vrijwel alle functies en functionarissen treffen. Aannemelijk lijkt het dat deze verband houden met de minder gunstige ontwikkeling van de Joegoslavische economie, en met name problemen met de betalingsbalans en rond de handel en betrekkingen met EEG en OESO landen. Djuranovic's regeringsverklaring geeft aanwijzingen in deze richting. Het meest opmerkelijk is echter de vervanging van minister voor buitenlandse zaken Minic door Vrhovec. Reeds geruime tijd was er sprake van de mogelijkheid dat Minic wegens gezondheidsproblemen zou terugtreden, hetgeen op verzoek van Tito zelf zou zijn uitgesteld. Nog onlangs bezocht Minic met Tito de VS en Londen, en daarna achtereenvolgens de Hoorn en Afrika (Somalië, Ethiopië, Sudan), de Sovjet-Unie, het VN-hoofdkwartier in New York en Zuid-Oost Azië (Vietnam,

Kambodja, Thailand, Birma, India en Sri Lanka). Van deze laatste reis keerde hij eerst op 7 mei terug, en zowel tijdens deze Aziatische reis als de Hoorn-reis heeft hij bemiddelingspogingen gedaan in conflicten tussen niet-gebonden landen. In deze context zou Minic's terugtreden kunnen duiden op diens falen in pogingen de niet-gebonden beweging, één van Tito's paradepaardjes en beleidsgrondslagen, te "herenigen". Medische redenen zijn echter het meest waarschijnlijk de directe oorzaak van zijn aftreden, temeer daar hij vooralsnog lid van het Partijpresidium blijft en naar verluidt in het nieuwe verkleinde presidium dat waarschijnlijk in juni gevormd zal worden zal optreden als "super-minister van buitenlandse zaken", d.w.z. als "toezienend voogd" op Vrhovec en als vormgever van het buitenlandse beleid (met o.m. Tito). Dit houdt daarom in dat het buitenlandse beleid in essentie waarschijnlijk onveranderd zal worden voortgezet.

Mede in het licht van het Cubaanse optreden in Afrika, en met name de Cubaanse rol in Ethiopië waartegen in o.m. de Joegoslavische leiding in toenemende mate bezwaren zouden bestaan, is Minic's vervanging van relatief veel belang. Zijn opvolger is econoom en was vroeger Amerikaans correspondent en vervolgens redacteur van de Zagrebse krant "Vjesnik" (bekend om zijn soms opmerkelijke anti-Sovjet uitspraken), en was nadien van 1971 tot 1974 partijsecretaris in Kroatië, en sindsdien voorzitter van de Ideologische Commissie van de Partij. Hij is lid van het Partijpresidium en staat bekend als tegenstaander van nationalistische activiteiten. Zijn internationale ervaring lijkt te beperkt om op korte termijn effectief als beleidsvormend minister van buitenlandse

zaken op te treden, en dit maakt bovenstaande interpretatie dat hij veeleer als uitvoerder zal optreden waarschijnlijker. Dit ervaringstekort is des te opmerkelijker omdat hij direct na zijn benoeming in het Coördinatie Comité van Niet-gebonden landen in Havana zijn "vuurproef" moest doormaken. In dit verband wordt het feit dat deze bijeenkomst in Havana moest plaatsvinden door sommige waarnemers op zich al als nederlaag voor Joegoslavië en als een overwinning van de meer Sovjet-gerichte niet-gebonden landen gezien. In dit licht kan ook de Joegoslavische opmerking over het niet hebben van een andere keus (i.v.m. gebrek aan direct beschikbare faciliteiten) worden gezien. Op langere termijn kan e.e.a. nadelige gevolgen hebben voor de beweging der niet-gebonden landen. Tot slot moet worden opgemerkt dat volgens enkele waarnemers naast de nieuw-benoemde minister voor buitenlandse zaken ook het merendeel der andere nieuw-benoemde ministers van het "tweede garnituur" zouden zijn. Dit kan dan betekenen dat Tito, ongeacht zijn gevorderde leeftijd, nog altijd niet bereid is voor langere tijd krachtige en ervaren leiders naast zich te dulden, temeer daar ook partijmutaties in dezelfde richting zouden tenderen. Voor de ontwikkelingen in Joegoslavië na Tito's dood of politiek terugtreden kan dit ernstige destabiliserende gevolgen hebben.

Hoofdstuk B : Economiefidentieel 1. TsjechoslowakijeHet economisch plan 1978

De in het economische plan voor 1978 vastgestelde groei-cijfers suggereren, dat de Tsjechoslowaakse leiding vrijwel niet meer rekent op realisering van de belangrijkste in het huidige Vijfjarenplan vastgelegde doelstellingen op economisch gebied. Zo is voor dit jaar een stijging van het nationaal inkomen met 4,9% voorzien. Een dergelijke groei is zeker in het licht van het feit, dat in 1976 en 1977 de stijging van het nationaal inkomen (met respectievelijk 4% en 4,5%) reeds duidelijk achter bleef bij de planverwachtingen (n.l. 5% en 5,2%), onvoldoende om de in het Vijfjarenplan beoogde toename van het nationaal inkomen over de periode 1976-1980 met 27-29% te (kunnen) realiseren.

Hetzelfde geldt voor de industriële produktie, die dit jaar met 5,1% moet toenemen. Dit is het laagste groei-percentage van de afgelopen tien jaar. In 1977 was op dit gebied nog een stijging van 5,7% (plan 5,3%) gerealiseerd, waarmee het resultaat van 1976 enigszins (met 0,2%) werd overtroffen. M.b.t. de in 1977 bereikte toename van de industriële produktie, waaraan onder meer de chemische industrie (+ 6,8%) sterk heeft bijgedragen, en het voor dit jaar geplande groei-percentage moet worden vastgesteld, dat de in het Vijfjarenplan vastgelegde stijging van 5,8% per jaar niet wordt gehaald.

De landbouw-sector ontwikkelde zich in 1977 positief. De totale landbouwproduktie nam met 7,9% sterker toe dan gepland (6,9%). De graanoogst bedroeg 10,4% miljoen ton hetgeen een record was. Ook op het gebied van de veeteelt waren de produktie-resultaten bevredigend. De goede resultaten, in de landbouw-sector die in scherpe tegenstelling stonden tot de zeer slechte produktie-cijfers van 1976, hebben sterk bijgedragen tot de groei van het nationaal inkomen.

Voor dit jaar is een geringe agrarische produktie-stijging (n.l. met 3,4%) voorzien.

De groei van de investeringen, die in 1977 met 6,3% sterker dan gepland (+ 5,8%) toenamen, zal dit jaar volgens het economisch plan beperkt (moeten) blijven tot 5,6%. Een belangrijk deel van de in 1977 gerealiseerde groei kan waarschijnlijk worden toegeschreven aan de gestegen kosten voor geïmporteerde grondstoffen en kapitaalsuïtrusting. Mogelijk hebben ook de Tsjechoslowaakse financiële bijdragen aan het Orenburg-pijprijnproject bijgedragen aan de 6,3%-investeringsgroei van vorig jaar, al moet daaraan worden toegevoegd, dat niet duidelijk is, of buitenlandse investeringen in het voornoemde groeicijfer zijn opgenomen. Met betrekking tot het investeringsbeleid kan nog worden opgemerkt, dat de efficiency te wensen overlaat. De investeringen worden onvoldoende gecoördineerd. Aan modernisering van reeds bestaande (fabrieks)installaties wordt te weinig prioriteit gegeven. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van nieuwe produkten en produktie-processen. Dit alles leidt ertoe, dat het rendement op de gedane investeringen te laag is.

In het investeringsbeleid zal dit jaar prioriteit worden gegeven aan de energie (en aanverwante) sector (zoals brandstoffen en petrochemie).

Dit zal waarschijnlijk ten koste gaan van de machinebouwsector. Met deze verschuiving in het investeringsbeleid wordt door de planinstanties ingehaakt op de kostenstijgingen die zich hebben voorgedaan en zich nog zullen voordoen op het gebied van de energie- en grondstoffeninvoer.

Voor wat betreft de energie-voorziening in de CSSR kan worden opgemerkt, dat het land ongeveer 70% van haar energie-verbruik kan dekken door binnenlandse bronnen. De belangrijkste energie-bronnen zijn kolen en ligniet. Tsjechoslowakije heeft nauwelijks olie-voorraden en de aardgasproduktie is gering (ongeveer 1 miljard m³ per jaar).

Ongeveer 30% van het energie-verbruik wordt door invoer gedekt (vooral olie en aardgas uit de S.U. welke in 1977 resp + 18,5 miljoen ton en 4,5 miljard m³ aardgas bedroeg). Voor de kolen en ligniet-mijnbouw, die met groeiende moeilijkheden te kampen heeft, is voor een deel een uitgebreid moderniseringsprogramma opgesteld. Een belangrijke produktie-stijging is echter de komende jaren in deze beide sectoren niet te verwachten. Aangezien het aandeel van de kolenproduktie in de primaire energie-produktie zal afnemen, zal de Tsjechoslowaakse afhankelijkheid van de olie- en aardgasinvoer, welke vanaf 1980 in toenemende mate uit het Midden-Oosten zal moeten worden betrokken, en van de ontwikkeling van de kernenergie-sector in het licht van het stijgende energie-verbruik toenemen. (B-3) (WG)

Commentaar : De vertraging in de economische groei kan voor het belangrijkste deel worden toegeschreven aan de moeilijkheden welke zich sinds enige tijd in de industrie voordoen. Zo ontbreekt het aan voldoende kapitaal voor noodzakelijke moderniseringsprogramma's. Hierdoor kan bovendien het ernstige tekort aan arbeidskrachten niet worden opgeheven.

Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat de Tsjechoslowaakse leiding om politieke redenen tot dusverre niet het tekort aan kapitaal heeft willen compenseren door het opnemen van kredieten in het Westen. Er zijn geen aanwijzingen, dat wordt overwogen de op dit gebied zeer terughoudende opstelling, die de omvang van de (technologie-)invoer uit het Westen en daarmee het moderniseringsproces in de CSSR nadelig heeft beïnvloed, prijs te geven.

Van de kant van de ondernemingen is daarnaast onvoldoende belangstelling getoond voor een gepland en veelomvattend rationalisatie-programma.

De arbeidsproductiviteit ontwikkelt zich onbevredigend. Deze nam vorig jaar wel sterker (4,7%) toe dan gepland (4,4%) maar de groei-percentages van 1975 en 1976 werden niet gehaald. Vooral in de bouwnijverheid was de stijging van de arbeidsproductiviteit gering.

Een ander probleem in de industrie wordt gevormd door het feit, dat kapitaalvorming in de ondernemingen zélf door inefficiënt materiaalverbruik en de gestegen prijzen voor grondstoffen en halfprodukten nadelig wordt beïnvloed. Daarbij spelen ook de niet op de produktiekosten afgestemde lage verkoopprijzen een rol. Naast deze relatief geringe winstgevendheid van de Tsjechoslowaakse industrie is ook de grote verscheidenheid van de (daardoor) in relatief kleine series geproduceerde industriële produkten economisch gezien een probleem.

In het licht van de opgetreden vertraging in de economische groei en de sterker op de voorgrond tredende economische knelpunten die daaraan ten grondslag liggen (ook op het gebied van transport), heeft de Tsjechoslowaakse leiding een aantal maatregelen genomen die tot een verbetering van de economische vooruitzichten moeten bijdragen.

Op het gebied van de buitenlandse handel is het realiseren en overtreffen van de streefcijfers voor wat betreft de "harde valuta"-export voor de ondernemingen financieel aantrekkelijker gemaakt. In dit verband moet erop gewezen worden, dat in 1977 de stijging van de export naar de niet-socialistische landen niet aan de planverwachtingen heeft voldaan.

Een tweede maatregel die de industriële efficiency en produktiviteit moest bevorderen, betrof waarschijnlijk de leiding van een groot aantal ondernemingen.

Zo zouden 30 tot 100 fabrieksdirecteuren zijn ontslagen wegens het niet halen van de produktie-streefcijfers voor 1977.

Verder wordt van overheidswege een herstructurering van bepaalde industrieën nagestreefd. De produktie van die goederen, waarmee internationaal minder goed geconcurrereerd kan worden zou moeten worden gestaakt, om de daardoor vrijkomende produktie-factoren te kunnen inzetten bij de produktie van die artikelen waarmee Tsjechoslowakije op de buitenlandse markt wel een goed figuur slaat.

Tenslotte moet gewezen worden op het reeds eerder beschreven "Ler-experiment" (MO 3/78); waar 150 industriële ondernemingen, 9 (buitenlandse) handelsondernemingen en 21 onderzoek-instituten bij zijn betrokken. Dit experiment dat erop gericht is door onder meer uitbreiding van de autonomie van de ondernemingen en de leiding daarvan de efficiency te vergroten, wordt echter niet door de gehele Tsjechoslowaakse leiding gesteund. Naar verluidt heeft plv premier en voorzitter van de Staats plancommissie Vaclav Hula zich ertegen verzet. Minister van financiën Ler, die bij het opzetten van dit experiment een hoofdrol lijkt te hebben gespeeld, heeft waarschijnlijk mede om die reden elke suggestie, dat met deze maatregel inbreuk zou worden gemaakt op de "Marxistisch-Leninistische" managementbeginselen, krachtig van de hand gewezen (zie Hfdst. A, Tsjechoslowakije).

Het moet betwijfeld worden, of met bovengenoemde vier maatregelen de economische problemen in Tsjechoslowakije effectief bestreden kunnen worden en de economische groei opnieuw kan worden opgevoerd. Daarvoor lijken zij te beperkt en ongecoördineerd. Er zijn geen aanwijzingen, dat de regering politiek bereid is tot het uitvoeren van de diepgaande hervormingen, die noodzakelijk zijn om de huidige in betekenis toenemende economische moeilijkheden te boven te komen.

2. Roemenië

a. Resultaten 1977

Hoewel ook in 1977 de economische groei in Roemenië die in de overige COMECON-landen overtrof, was de groei van het nationaal inkomen (8,6 %) geringer dan in de voorgaande jaren en kon het plandoel, dat voorzag in een stijging van het nationaal inkomen met 11,3% niet worden gehaald.

De algehele industriële produktie nam met 12,5% sterker toe dan gepland (10,5%). In verschillende industriële sectoren kon de geplande groei echter niet worden gerealiseerd. Zo bleef de produktie van onder meer kolen, ruwe olie, staal en kunstmest duidelijk achter bij de planverwachtingen.

De resultaten in de landbouw-sector waren in 1977 zeer teleurstellend.*

De totale produktie nam in vergelijking met het relatief succesvolle jaar 1976 met 1,3% af terwijl een groei van 1,9% tot 13,6% voorzien was. President Ceaucescu heeft (in een speech in februari) felle kritiek geuit op de voor de uitvoering van de jaarplannen in de landbouw verantwoordelijke instanties; het is echter onwaarschijnlijk dat op relatief korte termijn een verbetering in de agrarische produktie-cijfers te verwachten valt of dat de (hogere) plandoelstellingen gerealiseerd kunnen worden nu een fundamentele verbetering van de inkomenspositie en levensomstandigheden van de arbeidskrachten in de landbouw uitblijft. Hierdoor zal het tekort aan geschoolde arbeidskrachten in de landbouw, dat een van de belangrijkste oorzaken voor het stagneren van de agrarische produktie kan worden genoemd, voortduren en in de komende jaren mogelijk nog in betekenis toenemen. Deels als gevolg van de aardbeving in maart 1977, die naar verhouding materiële schade en produktie-verliezen ter waarde van 2 miljard dollar heeft veroorzaakt, bleef de investeringsgroei (11,5%) aanzienlijk onder het streefcijfer (16,7%). Ook de stijging van het reële inkomen per hoofd van bevolking (5,7%; gepland was 5,9-6,3%), van de kleinhandelsverkopen (6,7%; plandoel 8,4%) en van de omzet van de buitenlandse handel (14,8%; plan 1977:15,5%) bleef achter bij de verwachtingen.

*Zie ook MO 1/78.

b. Economisch plan 1978

Voor 1978 zijn opnieuw ambitieuze doelstellingen vastgesteld. Met uitzondering van de industrie liggen de streefcijfers boven de in 1977 bereikte resultaten en de Vijfjarenplan-voorzieningen. Het nationaal inkomen moet dit jaar met 11-11,5% stijgen, het reële inkomen per hoofd van de bevolking met 7,9%, de kleinhandelsverkoop met 10%, de investeringen met een record 16,8%, terwijl de produktie van de industrie en landbouw met respectievelijk 10,6% en 6,9-16,1% zullen moeten toenemen. Voor de buitenlandse handel is een groei van 19,1% voorzien. De arbeidsproduktiviteit in de industrie, die in 1977 met 9,8% meer dan verwacht (9,2%) toenam, zal dit jaar met 9,1% moeten stijgen.

Commentaar: Uit de in het jaarplan-1978 vastgelegde streefcijfers kan worden afgeleid dat de in 1976 en 1977 voor een belangrijk deel bij de Vijfjarenplan-streefcijfers achtergebleven groei-percentages dit jaar moeten worden overtroffen om daarmee de basis te leggen voor de verwezenlijking van het 1976-1980 Vijfjarenplan in zijn totaliteit. De in de afgelopen twee jaar geboekte resultaten en het feit, dat realisering van de doelstellingen van het Vijfjarenplan ook in 1979 en 1980 in de diverse sectoren van de economie zeer hoge groei-cijfers vereist (zie ANNEX) maken de haalbaarheid van de eind vorig jaar verhoogde Vijfjarenplandoelen op zijn minst twijfelachtig. Dit is te meer het geval, nu m.b.t. de oorzaken van de teleurstellende 1977-resultaten, te weten een tekortschietend landbouwbeleid, bij de planvoorzieningen (opnieuw) achterblijvende investeringen, en een slechte arbeidsorganisatie en -discipline, een doeltreffend overheidsbeleid lijkt uit te blijven. Daarnaast kan de vraag worden gesteld, in hoeverre in de komende jaren het investeringsbeleid verzoend kan worden met de verlangens van de Roemeense bevolking inzake een sterke verbetering van de levensstandaard.

In dit kader moet dan wel worden vastgesteld, dat de Roemeense leiders voor dit jaar een sterkere groei van het reële inkomen per hoofd van de bevolking hebben gepland dan in 1977 werd gerealiseerd. Dit moet tevens gezien worden in het licht van het feit, dat nu van een (sterke) uitbreiding van het aantal arbeidskrachten geen sprake is en een reductie van de werkweek voor de komende jaren is toegezegd, een voortdurende, sterke economische groei een krachtige opvoering van de arbeidsproduktiviteit vereist. Betere materiële stimulansen zijn hiervoor van het grootste belang. De Roemeense leiding lijkt hierop óók via de invoering van een winstdelingssysteem te willen inspelen.

(B-2) (W,G)

Vergelijking van de plandoelen: Het 1978-plan versus het 1976-1980 Vijfjarenplan
jaarlijkse groei-percentages

	<u>1978-1980</u> jaarlijkse doelen na de 1976 en 1977 resul- taten	<u>1978-plan</u>	<u>1979-1980</u> jaarlijkse rest-doelen	<u>1976-1980</u> doel (her- zien)	<u>1976-1980</u> oorspronke- lijk doel
Nationaal Inkomen (1)	12,1%	11-11,5%	12,4-12,6%	11,0%	10,3%
Kleinhandels- verkoop	9,5%	10,0%	9,2%	8,7%	8,1%
Reëel inkomen per hoofd van de bevolking	5,6-6,8%	7,9%	4,4-6,4%	6,2-7,0%	?
Investeringsen	14,8%	16,8%	13,8%	12,8%	10,3%
Buitenlandse handelsomzet	16,7%	19,1%	15,5%	15,9%	15,6%
Landbouw-productie	6,7-10,0%	6,9-16,1%	2,0-11,6%	6,9-9,0%	6,5-8,6%
Industriële pro- ductie	11,2%	10,6%	11,4%	11,5%	10,7%
Arbeidsproductivi- teit in de industrie	9,1%	9,0%	9,2%	9,2%	8,5%

(1) Ook bekend als Netto Materieel Produkt.

fidentieel 3. Bulgarijea. Resultaten 1977

Evenals de overige Comecon-landen is Bulgarije er niet in geslaagd de in het economische plan voor 1977 vastgestelde doelstellingen te realiseren. Niet alleen bleef de stijging van het nationaal inkomen (6,3%) aanzienlijk onder het streefcijfer (8,2%), maar ook de groei van de investeringen (3,6%-gepland was 3,9%), de industriële produktie (6,8%-gepland was 9,2%), en de kleinhandelsverkoppen (3,2%-plan 1977: 7%) voldeed niet aan de verwachtingen. De landbouwproduktie daalde zelfs het afgelopen jaar met 6,3% terwijl in het 1977-plan een groei van 4% was voorzien. Dit slechte resultaat kan niet zonder meer aan ongunstige weersomstandigheden worden geweten.

Vooraf de landbouwhervorming (waarin de vorming van "Agro-industriële complexen" centraal staat) lijkt de agrarische produktie in 1977 negatief beïnvloed te hebben. De arbeidsproduktiviteit nam wel sterk toe (7%), maar desondanks kon ook in dit opzicht het plan doel (+ 8,1%) niet worden gehaald. Hetzelfde geldt waarschijnlijk tevens voor de stijging van het reële inkomen per hoofd van de bevolking. Er zijn sterke aanwijzingen, dat de nagestreefde groei van 4,5% in 1977 niet is gerealiseerd. Op het gebied van de buitenlandse handel wijzen de officiële gegevens op een omzetsstijging van 13%.

Daarom is het groeicijfer van 1976 (+ 8,4%) overtroffen en de basis gelegd voor de verwezenlijking van de doelstelling op het gebied van de buitenlandse handel van het Vijfjarenplan in zijn totaliteit. Dit laatste voorziet in een gemiddelde jaarlijkse toename van de handelsofzet van 9,9%. Van de totale handelsofzet betrof 80% handel met de Socialistische landen en ruim 55% die met de SU. Dit bevestigt, dat Bulgarije zich op het gebied van de buitenlandse handel in versterkte mate is gaan richten op de overige COMECON-landen.

Deze heroriëntatie was noodzakelijk geworden, nadat met name de uitbreiding in 1974/1975 van de handel met het geïndustrialiseerde Westen (vooral invoer) geleid had tot aanzienlijke tekorten op de handelsbalans en een zeer omvangrijke "harde valuta"-schuld. In 1976 had de Bulgaarse leiding met enig succes gestreefd naar een meer evenwichtige ontwikkeling van de handel met het Westen. In 1977 lijkt echter in dit opzicht geen verdere vooruitgang te zijn geboekt. De "harde valuta"-schuld werd eind 1977 op ruim 2,5 miljard dollar geschat. Dit bedrag is in absolute en relatieve zin (in vergelijking met de "harde valuta"-export) buitengewoon hoog.

b. Economisch plan 1978

De economische doelstellingen voor 1978 zijn vrij bescheiden: Voor wat betreft het nationaal inkomen is een groei van 6,8% voorzien, waaraan bijna uitsluitend door de geplande stijging van de arbeidsproduktiviteit (16,7%) zal moeten worden bijgedragen.

De industriële produktie zal dit jaar met 7,7% moeten toenemen. Evenals in voorafgaande jaren zal de produktie-groei in de zware industrie die van de lichte industrie duidelijk gaan overtreffen. De produktie in de landbouw-sector - dit jaar buitengewoon teleurstellend - zal in 1978 met 5% moeten toenemen; op het gebied van de buitenlandse handel is een omzetsstijging van 11,5% voorzien, terwijl het reële inkomen per hoofd van de bevolking volgens het plan met slechts 3,6% zal stijgen. Dit laatste streefcijfer ligt nog onder het (waarschijnlijk niet gerealiseerde) plan-doel van het afgelopen jaar (4,5%).

c. Conclusie

Zowel de (schaarse) officiële cijfers over de economische ontwikkeling in 1977 als de plandoelstellingen voor 1978 suggereren dat in Bulgarije economisch gezien een neerwaartse trend te signaleren is.

Desondanks wordt binnen de COMECON de Bulgaarse economische groei slechts door Roemenië en Hongarije overtroffen (zie annex). In vergelijking met de jaren 1971-1976 zijn de resultaten van het afgelopen jaar voor de Bulgaarse leiders echter buitengewoon teleurstellend. Het moet onwaarschijnlijk worden geacht, dat het Vijfjarenplan (1976-1980) nog kan worden verwezenlijkt. Met name de ontwikkelingen in de landbouw- en investeringssector geven reden tot zorg. Daarnaast zijn de vooruitzichten op het gebied van de buitenlandse handel mede in het licht van groeiende problemen in de energie-voorziening - niet gunstig. De noodzakelijke invoer van grondstoffen en technologie lijkt een aanzienlijke verbetering van de handelsbalans en een vermindering van de Bulgaarse "harde valuta"-schuld vrijwel uit te sluiten. Ook in de toekomst zullen economisch wanbeheer, planningsfouten en een groeiend tekort aan (vooral geschoolde) arbeidskrachten de economische ontwikkeling van Bulgarije ernstig blijven belemmeren. Het moet uiterst onwaarschijnlijk worden geacht, dat de eind april bekend gemaakte wijzigingen in de samenstelling van de economische leiding van de partij en het land - met name de omvangrijke mutaties in de agrarische sector - kunnen bijdragen aan de oplossing van de problemen waarmee de Bulgaarse economie te kampen heeft, aangezien deze voor een belangrijk deel van structurele aard zijn. Mochten de economische moeilijkheden in de nabije toekomst verder in betekenis toenemen, dan kunnen deze leiden tot een grotere Bulgaarse afhankelijkheid van en nauwere economische banden met de SU.

Groei van het nationaal inkomen van de Oost-Europese landen in
1976 en 1977

	<u>1976</u>		<u>1977</u>
	gerealiseerd	gerealiseerd	gepland
Roemenië	10,5%	8,6%	11,3%
Hongarije	3,0%	7,5-8,0%	6,0%
Bulgarije	7,0%	6,3%	8,2%
Polen	7,5%	5,6%	5,7%
DDR	3,7%	5,2%	5,5%
Tsjechoslowakije	4,0%	4,5%	5,2%
Sovjet-Unie	5,0%	3,5%	4,1%

Hoofdstuk C : Landstrijdkrachten

Geheim

1. Activiteitena. Warschaupakt algemeen

De oefen/opleidingsactiviteit bij de Warschaupaktlandstrijdkrachten in de Centrale Sector is gedurende vrijwel de gehele verslagperiode gering tot zeer gering geweest. Dit was voornamelijk het gevolg van de voorjaarspersoneelwisseling bij de Sovjet, NVA, Poolse en Tsjechoslowaakse strijdkrachten.

Een belangrijk deel van de activiteiten vond, na de opkomst van nieuwe recruten, plaats in de garnizoenen waarbij de grote oefenterreinen nagenoeg ongebruikt bleven. Pas tegen het eind van mei was er sprake van een lichte toename van de activiteiten voornamelijk in de vorm van verbindings en rijopleidingen, alsmede commandopost en commandostafoefeningen. Bij de Tsjechoslowaakse strijdkrachten was tegen eind mei sprake van een levendige oefenactiviteit.

b. Warschaupakt

(1) Eind maart, begin april vond in het MD-Pommeren (Polen) een gezamenlijk optreden plaats van Poolse, Sovjet en NVA artillerie en raketeenheden. Volgens de Poolse pers had de oefening tot doel om het in coalitieverband optreden verder te perfectioneren, hetgeen, uiteraard, vlekkeloos verliep.

Dezerzijds bestaat meer de indruk dat het hierbij ging om een soort verbroederingsbijeenkomst, waarbij tevens werd vergeleken in hoeverre de opleiding van artillerie en raketeenheden, en de resultaten daarvan met elkaar in overeenstemming zijn, waarna evt. de nodige correcties kunnen worden aangebracht.

De oefening werd van Poolse zijde bezocht door de minister van defensie, lrgen Jaruzelski, plv minister van defensie, tevens Hoofd Politieke Zaken, wapengeneraal Sawczuk en de bevelhebber MD-Pommeren, bgen Uzycki. Van Sovjet zijde waren aanwezig; de Chef Staf van de Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt, lrgen Gribkov en de vertegenwoordiger van het opperbevel van de Verenigde Strijdkrachten bij de Poolse strijdkrachten

lrgen Shcheglov. Omtrent de aanwezigheid van hoge NVA autoriteiten is niets bekend.

- (2) Van 16-19 mei vond in Budapest de halfjaarlijkse bijeenkomst plaats van de Militaire Raad van het Warschaupakt. De bijeenkomst werd voorgezeten door de Opperbevelhebber der Verenigde Strijdkrachten van het Warschaupakt, MSU Kulikov.

Omtrent de besproken onderwerpen is tot op heden niets bekend, doch deze hebben meestal betrekking op de inzetbaarheid van de Verenigde Strijdkrachten in het algemeen, alsmede vraagstukken m.b.t. de opleiding en oefeningen voor de komende periode.

Aan de bijeenkomsten van de Militaire Raad wordt doorgaans deelgenomen door:

- De Opperbevelhebber der Verenigde Strijdkrachten (voorzitter)
- de Chef Staf van de Verenigde Strijdkrachten
- een der plv ministers van defensie van elk der lidstaten
- afhankelijk van de te bespreken onderwerpen, de Chefs der Generale Staven cq van de Hoofdstaf en/of een andere autoriteit van het ministerie van defensie van de lidstaten.

De laatste bijeenkomst van de Militaire Raad vond plaats in okt 1977 te Sofia.

c. Sovjet-Unie

Op 13 april werd een aanvang gemaakt met de luchttransportfase van de voorjaarspersoneelwisseling bij de Sovjet Groepen van Strijdkrachten. Deze operatie werd op 1 en 2 mei onderbroken in verband met de festiviteiten rond de 1 mei vieringen, en op 11 mei beëindigd.

Totaal werden ongeveer 960 vluchten uitgevoerd, hetgeen ruim honderd minder is dan werd verwacht. Tijdens de voorjaarspersoneelwisseling van 1977 werden ⁺ 1080 vluchten uitgevoerd.

De gehele operatie heeft bijna een maand geduurd, hetgeen ⁺ twee weken langer is dan bij voorgaande personeelwisselingen. Een mogelijke reden voor deze verlenging zou kunnen zijn om zowel Aeroflot als het grondpersoneel in de "forward area" en de Sovjet-Unie minder zwaar te belasten. Opmerkelijk was verder dat voor het eerst, gedurende de personeelwisselingen, de oefenvluchten van de tactische luchtmacht normaal voortgang vonden. Behalve per luchttransport werd vanuit de Sovjet-Unie ook nu weer personeel per trein vervoerd.

Overigens heeft de halfjaarlijkse personeelwisseling een normaal verloop gehad en werden naar verwachting rond de 12.000 man gewisseld.

DEEL II: MIDDEN OOSTEN / AFRIKA

dientieel

1. Ontwikkelingen in het Midden-Oosten-conflict

(n.a.v. Sadat's aankondiging dat bij zijn vredesinitiatief nog 2 maanden de kans geeft).

Aan de impasse in het Egyptisch-Israëliisch-Amerikaanse vredesoverleg is in de afgelopen maanden geen einde gekomen, ondanks aanzienlijke diplomatieke activiteit, en het door de VS-Senaat accepteren van de wapendeal met Israël Egypte en Saoedi Arabië.

Van 27 maart tot 1 april vergaderde te Cairo de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken van de Arabische Liga. Syrië, Libië, Irak, Algerije en Zuid-Jemen, de landen van het "Standvastigheidsfront" dat zich verzet tegen het vredesinitiatief van Sadat, lieten verstek gaan. Behalve tot verlenging van het mandaat van de (door Syrië gedomineerde) Arabische vredesmacht in Libanon, besloot de Raad om president Numeiri van Soedan te verzoeken, zich te belasten met de vorming en activiteit van een "Arabisch Solidariteitscomité", dat de kloof in de Arabische wereld zou moeten trachten te overbruggen en een Arabische topconferentie zou moeten voorbereiden. Sedertdien vonden intensieve consultaties plaats dienaangaande. De secretaris-generaal van de Liga Mahmoud Riad bezocht tussen 3 en 11 april Syrië, Jordanië, Koeweit, Saoedi-Arabië, Oman, Qatar en Bahrein. De Jordaanse diplomatie, die zich reeds voor de conferentie had beijverd voor een Arabische topconferentie, toonde na de Liga-vergadering bijzondere activiteit. De Jordaanse premier bezocht van 3-5 april Libië, terwijl vanaf 9 april vier afgezanten van koning Hoessein vrijwel alle lidstaten van de Liga bezochten. Hoessein zelf bezocht begin april Joegoslavië. Inmiddels verzamelde Numeiri zijn solidariteitscomité, bestaande uit de ministers van Buitenlandse Zaken van Saoedi-Arabië, Jordanië, de Verenigde Arabische Emiraten en Noord-Jemen. Op 20 april vergaderde het comité voor het eerst.

Kort nadien, tussen 4 en 11 mei bezocht Numeiri, achter-eenvolgens Cairo, Damascus, Bagdad (samen met Mahmoud Riad), Cairo, Tunis, Algiers en Rabat. Sadat, die zich in het recente verleden sceptisch had uitgelaten over het nut van een Arabische topconferentie, liet enkele malen (6 april, 9 mei) weten, dat hij bereid was om zo'n conferentie bij te wonen. De landen van het "Standvastigheidsfront" zouden, naar wordt gerapporteerd, echter een topconferentie afwijzen, zolang Egypte de directe besprekingen met Israël niet heeft beëindigd. (B-2)

Commentaar : Terwijl het duidelijk is, dat de aangehaalde interarabische consultaties ten doel hebben, de breuk in de Arabische wereld, die het gevolg was van Sadats initiatief, te herstellen, blijft het onduidelijk, onder welke termen deze verzoening gezocht wordt. Twee mogelijkheden dienen zich aan. De consultaties zouden zich hebben kunnen richten op versterking van de Arabische steun voor het initiatief van Sadat dan wel op coordinatie van de politiek der Arabische landen m.b.t. het overleg inzake het Midden-Oosten-vraagstuk in zijn totaliteit, of de consultaties zouden het einde van Sadats initiatief hebben kunnen inluiden, nu dit reeds geruime tijd stagneert, en Egypte's terugkeer tot gezamenlijke Arabische benadering van het Midden-Oosten-probleem voorbereiden met zo weinig mogelijk gezichtsverlies voor Egypte resp. Sadat . Zowel in verband met de ene als met de andere hypothese zijneen aantal buitengewone VIP-vluchten van belang, die in de periode 3-9 april plaatsvonden tussen enerzijds Damascus en anderzijds

Cairo, Djedda en Amman, met een duidelijk accent op Cairo. Een onbevestigd bericht meldde, dat bij één van de vluchten op Cairo Naji Jamil was betrokken. Indien juist, zou dit opvallend zijn, aangezien Jamil, een van de naaste adviseurs van de Syrische president Assad, eind maart van zijn functies (bevelhebber der luchtmacht, coordinator der Syrische inlichtingendiensten, vice-minister van Defensie) werd ontheven, volgens officiële opgave om hem vrij te maken voor activiteit in de regerende Baath-partij. Terwijl enerzijds zijn ontslag zeer wel kan worden verklaard uit Jamils slechte verhouding met de broer van de president, Rifat Assad en diens "clan" (te meer daar Jamil in enkele van zijn functies werd opgevolgd door protégé's van Rifat Assad) kan niet geheel worden uitgesloten, dat zijn ontslag wellicht te maken had met Egyptisch-Syrische consultaties inzake het Sadat-initiatief. In verband daarmee is van belang, dat van Jamil bekend was, dat hij de optie op eventuele Syrische aansluiting bij dit initiatief wilde openhouden. Zijn uitstekende contacten in verschillende Arabische landen, m.n. zijn persoonlijke vriendschap met de Egyptische vice-president en luchtmachtbevelhebber Mubarak, zouden Jamil voor een dergelijke opdracht zeer geschikt maken.

Indien men echter officiële Syrische uitspraken van later datum mag geloven, zouden de directe contacten tussen Damascus en Cairo geen wijziging gebracht hebben in het Syrische standpunt, dat de door Sadat ingeslagen weg niet deugt voor een politieke oplossing van het Midden-Oosten-vraagstuk. Ook zou Syrië blijven aandringen op een toegeven door Sadat van de mislukking van zijn initiatief, alvorens er sprake zou kunnen zijn van Syrische deelname aan een gezamenlijke aanpak van het Midden-Oosten-probleem.

Thans zijn opnieuw aanwijzingen waargenomen, die er op zouden kunnen duiden, dat ook Sadat zelf inmiddels van de mislukking van zijn initiatief doordrongen zou raken, maar de tijd nog niet rijp acht om zulks wereldkundig te maken. Ook zijn er opnieuw aanwijzingen, die enige verbetering in de verhouding Cairo-Moskou kunnen suggereren. In herinnering zij gebracht, dat Sadat zelf meermalen een tijdslimiet heeft gesteld, waarbinnen zijn initiatief tot resultaat zou moeten hebben geleid. Op 30 mei verklaarde Sadat, dat hij nog twee maanden wilde uittrekken om te zien, of zijn initiatief resultaat zou hebben. Zo niet, dan zou wellicht, aldus Sadat, Egypte het troepenscheidingsaccord in de Sinai in oktober niet verlengen.

Sadat toespelingen op een tijdslimit gingen ook ditmaal vergezeld van de waarschuwing, dat andere mogelijkheden voor overleg over het Midden-Oosten voorhanden waren, waarin een aanduiding van de eventueel te hervatten Conferentie van Geneve, waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor de Sovjet-Unie, gezien kan worden.

Ondertussen staat de Egyptische president ook onder enige binnenlandse druk. Hoewel zijn positie vooralsnog niet in gevaar lijkt te zijn, zijn herhaaldelijk tekenen van oppositie te bespeuren geweest, waartegen Sadat recentelijk maatregelen heeft genomen na daartoe door middel van een referendum de voorwaarden te hebben geschapen. Terwijl daarbij binnenlandse problemen, met name 's lands zorgelijke economische toestand, een grote rol spelen, is ook de buitenlandse politiek van de president onder binnenlandse kritiek gekomen. Ook binnen het leger zou tegen Sadats politiek jegens Israel weerstand zijn gerezen hetgeen aanleiding zou zijn geweest voor de arrestatie van enkele tientallen militairen. Van een persbericht, als zou bij een nieuwe kabinetshervorming (nog zeer recent vond zo'n hervorming plaats) ook de positie van minister van Defensie Gamassi in het geding zijn, omdat hij niet de absolute loyaliteit van de strijdkrachten jegens de president zou hebben kunnen bewerkstelligen, kon (nog) geen bevestiging worden verkregen.

Terwijl enerzijds het initiatief van Sadat, hoewel in een aanhoudende impasse geraakt, blijft bestaan en Sadat de voortzetting ervan heeft aangekondigd, zouden bovengeschetste ontwikkelingen en signalen er op kunnen duiden, dat ook

de Egyptische president het geloof erin enigszins begint te verliezen. Op die veronderstelling voortbordurend, rijst de vraag, welke ontwikkelingen in de toekomst in het Midden-Oosten zullen optreden. Terwijl pessimistische stemmen nog dit jaar een nieuwe Arabisch-Israëlische oorlog voorspellen, hetgeen dezerzijds met grote reserve wordt beoordeeld, kan niet worden uitgesloten, dat de kans op een nieuw conflict zou kunnen toenemen, wanneer het initiatief van Sadat schipbreuk zou lijden.

In dat verband zijn onbevestigde berichten van belang, die melding maken van omvangrijke Syrische en Libische aankopen van bloedplasma en geneesmiddelen in West-Europa. Vooralsnog vage berichten schrijven aan Jordanië belangstelling toe voor Oosteuropese wapens, hetgeen gezien moet worden tegen de achtergrond van een uitwisseling van militaire delegaties tussen Jordanië en de SU in 1977. Het bezoek van koning Hoessein aan Joegoslavië zou in dit verband van belang kunnen zijn, evenals het bezoek van de Jordaanse premier aan Libië, dat in verband gebracht zou kunnen worden met eventuele (vooralsnog onwaarschijnlijke) Libische financiële steun voor zulke transacties. Overigens uitte Hoessein aan de vooravond van zijn bezoek aan Joegoslavië bezorgdheid over een mogelijke nieuwe, door Israel ontketende oorlog, en in het bijzonder voor Israelische operaties in het Jordaanse-Syrische grensgebied, die Jordanië van Syrië zouden afsnijden.

Dit zou overigens relief kunnen geven aan de versterking van de Syrische luchtverdediging langs de weg van Damascus naar de Jordaanse grens. Voor wat Egypte betreft, zonder welks deelname een nieuwe oorlog slecht denkbaar is, vormt het leger, in tegenstelling tot hetgeen soms wel wordt verondersteld, qua bewapening en inzetbaarheid nog zeker een factor van betekenis, terwijl er aanwijzingen zijn, dat het Egyptische recruteringsstelsel wordt verbeterd om de personeelsvoorziening veilig te stellen. In dit verband zou het van belang kunnen zijn, dat de Libische leider Ghadafi eind maart een gemeenschappelijk militair commando met Egypte voorstelde om gezamenlijk tegen Israel ten strijde te trekken. Het surplus aan Sovjet-wapentuig in Libië zou, in een dergelijke figuur, kunnen dienen als arsenaal voor de Egyptische strijdkrachten.

2. Libanon

a. Zuid-Libanon

Na de Israelische inval in Zuid-Libanon (zie MO 3/78) kondigden de Israelische troepen op 21 maart een eenzijdige wapenstilstand af. Hoewel de PLO te kennen gaf, zich hierdoor niet gebonden te achten, bleef Palestijnse gewapende activiteit nadien beperkt van omvang. De ontplooiing van de "United Nations Interim Force in Lebanon" (UNIFIL) nam een aanvang op 23 maart. Terwijl de PLO bij monde van Arafat verklaarde, deze ontplooiing niet te zullen hinderen, bewezen verschillende incidenten tussen UNIFIL en Palestijnse eenheden, dat sommige radicale Palestijnse groeperingen dit standpunt niet deelden. Syrië ondersteunde de activiteit van UNIFIL, hetgeen met name tot uiting kwam in een decreet van 24 maart van de door Syrië gedomineerde Arabische Vredesmacht in Libanon, dat aanvoer van militaire versterkingen naar Libanon niet meer zou worden toegelaten, hetgeen goeddeels een einde maakte aan met name de Iraakse en Libische hulp aan de Palestijnen. Naarmate meer UNIFIL-troepen arriveerden en posities innamen, rezen verschillen van opvatting over de taak en het operatiegebied van de VN-macht. Het Palestijnse standpunt was, dat UNIFIL slechts had toe te zien op de Israelische terugtrekking, en dat uitsluitend daarom feitelijk de wapenstilstand in Zuid-Libanon door de Palestijnen werd nageleefd. Ook zou in Palestijnse ogen het operatiegebied van UNIFIL beperkt moeten zijn tot het door Israel bezette gebied en derhalve niet de saillant van Tyrus moeten omvatten. UNIFIL-ontplooiing in die saillant leidde tot gewapende incidenten. Dit hield verband met de taakopvatting door UNIFIL, dat resolutie 425 van de Veiligheidsraad opvatte als mede verplichtend tot het tegengaan van gewapende Palestijnse infiltratie in Zuid-Libanon, waartoe de VN-macht zou dienen te opereren in het gehele gebied ten Zuiden van de Litani. Israel deelde deze UNIFIL-taakopvatting en verklaarde, zich eerst terug te zullen trekken wanneer UNIFIL deze taak naar behoren zou kunnen vervullen.

De Libanese regering tenslotte hield er een derde opvatting op na: UNIFIL zou moeten opereren in het gehele bestuurlijke district Zuid-Libanon, dat ook een aanzienlijk gebied ten noorden van de Litani omvat en met name het terrein tussen de Litani en de zuidelijkste opstellingen van de Arabische Vredesmacht in Libanon. Daar UNIFIL deze visie niet deelde en de Arabische Vredesmacht zijn posities handhaafde, bleef er een nieuw "niemandsland" ten Noorden van de Litani beschikbaar voor Palestijnse concentraties. In weerwil van deze meningsverschillen en daaruit voortvloeiende incidenten voerde Israel, na een eerste uitdunning van zijn troepen, tweemaal een partiële terugtrekking uit en kondigde het voor medio juni volledige terugtrekking aan.

In Beiroet vonden medio april opnieuw gevechten plaats, die aanleiding werden tot een kabinetscrisis, waaruit geen andere uitweg te vinden was dan het opnieuw aantreden van het oude kabinet van "technocraten" onder premier Hoss.

De Arabische Liga verlengde op 27 maart het mandaat van de Arabische Vredesmacht in Libanon met zes maanden. (B-2)(W.R.G.GR)

Commentaar : Verschillende berichten duiden erop, dat het PLO-standpunt t.o.v. de eenzijdige Israelische wapenstilstand en UNIFIL ten koste van enige moeite werd bereikt. Radicale Palestijnse groeperingen, met name het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (Habasj), wensten voortzetting van de strijd tegen de Israeli's en desgewenst tegen UNIFIL, als de VN-macht zich tussen de Israeli's en de Palestijnen zou stellen. Mede onder Syrische druk zou tenslotte overeenstemming zijn bereikt over feitelijke naleving van de wapenstilstand om UNIFIL de gelegenheid te geven te ontplooiën en de Israelische terugtrekking te bevorderen. Terwijl intussen aanwijzingen voorhanden zijn, dat de Syrische terughoudendheid ten tijde van de Israelische inval mede veroorzaakt werd door sterke Sovjet-aandrang om een Syrisch-Israelische confrontatie te vermijden, zou de

Syrische druk op de PLO, alsmede de beëindiging van de aanvoer van versterkingen voor de Palestijnen uit Syrië en Irak, gezien kunnen worden in het kader van Syrische beduchtheid voor ontwikkelingen, die tot een gewapende botsing met Israël zouden kunnen leiden, waarin het bovendien alleen zou komen te staan. Dat niettemin herhaaldelijk vuurgevechten tussen Palestijnen enerzijds en Israëli's of UNIFIL anderzijds plaatsvonden, bewijst het ongenoegen van radicale Palestijnse groepen met het PLO-standpunt. Belangrijkste twistappel was de saillant van Tyrus, waar ook de ernstigste botsing tussen (Franse) UNIFIL-troepen en Palestijnen plaatsvond (begin mei). De PLO nam maatregelen tegen deze radicale Palestijnse groepen van het "Afwijzingsfront", dat zich kant tegen elke politieke oplossing van het Palestijnse probleem en dat wordt gesteund door met name Irak en Libie.

In dit licht mogen berichten worden gezien, dat vijf Palestijnse organisaties van het "Afwijzingsfront" Arafat zouden willen vervangen als leider van de PLO. Arafats positie is al langer onderwerp van speculatie, temeer daar hij ook binnen zijn eigen organisatie El Fatah verzet ondervindt, laatstelijk ook in verband met de wapenstilstand in Zuid-Libanon. Anderzijds zou de PLO waarschijnlijk verlies van met name Saoedische steun riskeren, indien zou worden besloten tot vervanging van Arafat. Voor een overzicht van de in de PLO gebundelde organisaties wordt verwezen naar punt b.

De Palestijnse aanwezigheid in Libanon was overigens mede onderwerp van politieke discussie tijdens de kabinetscrisis in Beiroet, die ontstond na gevechten in de hoofdstad, aanvankelijk tussen christenen en moslims, later tussen christenen en Syrische eenheden van

de Arabische vredesmacht. Hoewel de parlementaire groeperingen een programma formuleerden voor een nieuwe regering van nationale verzoening, waarin o.m. in beëindiging van gewapende Palestijnse en niet-Palestijnse activiteit op Libanese bodem werd voorzien - hetgeen tot protesteren van de PLO aanleiding gaf, die zich beriep op de besluiten van de topconferenties van Cairo (1969) en Riadh (1976) inzake Palestijnse gewapende presentie in Libanon - kon tengevolge van meningsverschillen over de samenstelling van de nieuwe regering geen overeenstemming worden bereikt, zodat te langzame het oude kabinet opnieuw aantrad; demonstrerend, dat vooralsnog op politiek niveau geen oplossing te vinden is voor het Libanese probleem.

Inmiddels verlengde de Arabische Liga het mandaat van de hoofdzakelijk uit Syrische troepen bestaande Arabische Vredesmacht in Libanon. De verlenging vond plaats in afwezigheid van Syrië, dat de Liga-bijeenkomst boycotte. Naar verluidt zou de Libanese regering aangedrongen hebben op verlenging van het mandaat door de Liga, om niet genoodzaakt te zijn de Syrische presentie in Libanon bilateraal met Damascus te regelen, een figuur waarnaar de Syrische voorkeur uitging en die de Syrische invloed in Libanon aanzienlijk zou hebben vergroot.

Overigens kan ter rectificatie resp. aanvulling van het in MO 2/78 gestelde, bericht worden, dat de versterking van de Syrische aanwezigheid in Libanon tengevolge van de gevechten in Beiroet in februari, niet twee brigades omvatte, maar vier bataljons paracommando's waarvan thans twee zijn teruggenomen.

Intussen voltrok zich eind maart en gedurende april de ontplooiing van UNIFIL, die Israel reden gaf om zich tweemaal een eindweegs terug te trekken uit Zuid-Libanon. Het verschil van opvatting over taak en operatiegebied van UNIFIL werd reeds aangeduid. Hoewel de sterkte van de VN-macht doorgaans sceptisch wordt beoordeeld, lijkt UNIFIL redelijk te slagen in het verhinderen van infiltratie op grote schaal van Palestijnen in Zuid-Libanon.

Een ander probleem vormt de christelijke milite ter plaatse, die formeel gezien door UNIFIL zou moeten worden ontwapend. Een oplossing zou zijn gevonden door deze milite, die geleid wordt door majoor Saad Haddad van het voormalige Libanese leger, te beschouwen als deel van het nieuw te vormen Libanese leger, dat te zijner tijd de VN-macht in Zuid-Libanon zou moeten aflossen. Hoewel echter op het ogenblik de omstandigheden niet ongunstig zijn voor herstel van het Libanese regeringsgezag in Zuid-Libanon, mede aangezien de Palestijnse sterkte daar aanzienlijk heeft geleden, ondervindt anderzijds de vorming van dit nieuwe Libanese leger, waarvoor reeds geruime tijd plannen bestaan, nog steeds problemen, wortelend in de christen-moslim-verdeeldheid in het land. De verwachting, dat een nieuw Libanees leger op korte termijn niet tot stand zal komen, geeft enig relief aan de stemmen, die met een langdurige aanwezigheid van UNIFIL in Libanon rekenen, mogelijk zelfs totdat een algehele regeling van het totale Midden-Oosten-vraagstuk is bereikt. (B-3) (GR)

b. Organisatieschema van de Palestijnse Bevrijdings Organisatie PLO(1978)

PL0-lichamen

Palestijnse Nationale Vergadering (290 leden, voorzitter: Jasser Arafat) Centrale Raad (55 leden, voorzitter: Jasser Arafat) Uitvoerend Comité (14 leden, voorzitter: Jasser Arafat)

Ressortierend onder de PLO

Palestijns Bevrijdings Leger (PLA)

onder bevel van Generaal Boudeiri
Kolonel Sadoudine Mustapha (Syrië)

omvat (eenheden)

Qadsiyya-brigade	in: Irak	sterkte: 3000 man
onbekende eenheden	in: Jordanië	sterkte: 800 man (+)
Hittin-brigade	in: Syrië	sterkte: 3000 man (+)
Ain Jaloud-brigade	in: Egypte	sterkte: 2000 man (+)

Organisaties verenigd in de PLO (in volgorde van politieke/veldsterkte)

<u>nr.</u>	<u>naam org.</u>	<u>leider</u>	<u>veldsterkte</u>	<u>bijzonderh.</u>
1	Fatah	Arafat	4 brigades (Yarmouk, Qes- tal, Karameh, Ajnedein) to- taal ca.12.000 man	
2.	Saiqa (Voorhoede van de volksbevrij- dingsoorlog	Mohsen	2 brigades en art.ehd., 2000-2500 man	onder zeer sterke Syrische invloed
3.	Volksfront voor de Bevrijding van Palesti- na(PFLP)	Habasj	500-1000 man	steun van Irak, lid Afwijzingsfront, marxist
4.	Arabisch Bevrijdings Front	Abdul- Rahim Ahmed	100-300 man	onder zeer sterke iraakse invloed, lid Afwijzingsfront
5.	Democra- tisch Front voor de Be- vrijding van Palestina (DFLP)	Hawatmeh	ca.500 man	

6. Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Generaal Commando (PFLP-GC)	Jibril	200-300 man	steun van Irak en Libië voorheen lid Afwijzingsfront
7. Palestijns Bevrijdingsfront (PLF)	Abu Abbas	ca. 100 man	steun van Irak, lid Afwijzingsfront
8. Volksstrijdfront (PSF)	Samir Ghosheh	200-300 man	steun van Irak, lid Afwijzingsfront
9. Al-Assar (de wraak)	Wadi Haddad (mrt. 78 te Berlijn)	100 man	

3. Irak

Spanningen in de verhouding Bagdad-Moskou

identieel In Irak is thans een anti-communistische campagne gaande. Als onderdeel daarvan zijn, naar officieel werd bevestigd, 21 leden van de Iraakse CP geëxecuteerd, allen militairen, die getracht hadden communistische cellen in de krijgsmacht te vormen. Persberichten melden, dat Irak de diplomatieke betrekkingen met Moskou zou willen verbreken en het vriendschapsverdrag daarmee zou willen opzeggen, hetgeen door Bagdad wordt ontkend. De pers bericht eveneens, dat de SU betrokken zou zijn bij de hernieuwde onrust door de Koerden in Noord-Irak. (C-3)(W)

im Commentaar : De sterk op Moskou georiënteerde Iraakse CP is coalitiepartner van de dominante Baath-partij in het Progressief Nationaal Front en bezet twee ministersposten. Dit verhindert de Iraakse autoriteiten niet, van tijd tot tijd tegen de CP op te treden. De huidige campagne wordt in verband gebracht met spanningen in de verhouding tussen Bagdad en Moskou.

Terwijl de USSR (en de Iraakse CP) een politieke regeling van het Midden-Oosten-conflict voorstaat, waarin ook het bestaansrecht van Israël een plaats heeft, wordt elke politieke regeling en elke erkenning van Israël door Irak afgewezen. Een ander geschilpunt is de Hoorn van Afrika.

Terwijl Moskou het Ethiopische bewind voluit steunde in de Ogaden-oorlog en inzake Eritrea het denkbeeld van Eritrese onafhankelijkheid thans verwerpt, verleende Irak steun aan Somalië en aan de Eritrese bevrijdingsbewegingen, m.n. de EPLF. Onder Sovjet-pressie zou de materiële Iraakse steun een tijdlang zijn gestaakt, maar Bagdad zou deze thans weer hebben hervat. Openlijk adviseerde Irak de Sovjet-Unie tegen militaire betrokkenheid in Eritrea.

Uiting van een minder goede verhouding zijn ook

de problemen rond de locatie van de Sovjet-ambassade te Bagdad, vlakbij het presidentieel paleis. Vanwege afluister-activiteiten van de ambassade trachten de Iraakse autoriteiten deze tot verhuizen te bewegen, waartoe van tijd tot tijd water en electriciteit worden afgesloten. Binnen de hoofdzakelijk met Sovjet-materieel uitgeruste Iraakse strijdkrachten zou, naar werd bericht, ontevredenheid bestaan over de kwaliteit van dit materieel, de technische hulp van Moskou en de aanvoer van reserve-onderdelen. Dit zou achtergrond kunnen zijn van de onbevestigde Iraakse bestelling van zes Italiaanse fregatten en de belangstelling voor Franse gevechtsvliegtuigen. Frankrijk leverde Irak reeds een aanzienlijk aantal helicopters en pantservoertuigen. Ook betreft Irak enig militair materieel uit de BRD en Engeland. Ondanks deze neiging tot spreiding van militaire aanschaffingen blijft Irak, zeker voorlopig, sterk aangewezen op de SU voor wapenleveranties. De berichten over eventuele verbreking van diplomatieke betrekkingen en opzeggen van het vriendschapsverdrag van 1972 met de USSR worden om die reden dezerzijds met reserve beoordeeld, en overigens door Bagdad zelf ontkend. De huidige anti-communistische campagne zou kunnen dienen als onderstreping van Iraks ongebondenheid in binnenlands en buitenlands politiek opzicht en als een waarschuwing aan Moskou, geen voorbarige conclusies te trekken uit de Iraakse afhankelijkheid van Sovjet wapenleveranties. Van Sovjet betrokkenheid bij de hernieuwde onrust onder de Koerden in Noord-Irak kon nog geen bevestiging worden verkregen.

4. Hoorn van Afrikaa. Ogaden

Nadat in maart jl. de strijd in de Ogaden in het voordeel van Ethiopië was beslist vooral dank zij Sovjet/Cubaanse steun (zie MO 3/78), vonden in dit gebied voortdurend guerilla-acties plaats van het "West Somalisch Bevrijdings Front" (WSLF), dat opereert in de Ethiopische provincie Harrar, en het "Somalisch Abo Bevrijdings Front" (SALF) dat werkzaam is in de provincies Bale en Sidamo. Tegenacties van het Ethiopische leger vermogen voorshands niet deze guerilla te bedwingen. Mogelijk zijn (opnieuw of nog steeds) kleine eenheden van het geregelde Somalische leger actief in de Ogaden.

Begin april mislukte een militaire coup tegen de Somalische president Siad Barre. (B-3) (W,R,G,GR)

Commentaar : Het WSLF had reeds aangekondigd, dat het zijn guerilla-activiteit zou voortzetten, ook na de Somalische terugtrekking uit de Ogaden. Somalië liet weten, dat het steun zou blijven verlenen aan het WSLF, hetgeen mede illustreert, dat Mogadiscio de "Groot-Somalische" gedachte nog niet had laten varen. Weliswaar werd verwacht, dat Mogadiscio enige tijd zou behoeven om zich in militair opzicht te herstellen van de nederlaag en derhalve niet in staat zou zijn tot steun aan het WSLF van enige omvang, maar recente informatie wil doen geloven, dat opnieuw, zij het op kleine schaal, eenheden van het geregelde Somalische leger actief zijn in de Ogaden aan de zijde van het WSLF. Ethiopië heeft sinds maart bij herhaling bedreigd, dat het voortgaand Somalisch expansionisme desnoods zou beantwoorden met tegenmaatregelen in de vorm van militaire operaties in Somalië. Mogadiscio heeft inmiddels reeds melding gemaakt van incidentele luchtaanvallen op Somalisch gebied.

Zeker wanneer het Somalische leger opnieuw actief betrokken is bij de strijd in de Ogaden, zou Addis Abeba zich geprovoceerd kunnen voelen tot uitvoering van zijn dreigement. Hoewel Ethiopië zich sinds maart duidelijk heeft geconcentreerd op het Eritrese probleem en derhalve vooreerst moeilijker in staat zal zijn tot actie van enig formaat in de Ogaden, blijft het conflict met Somalië een gevaarlijke bron van spanning. Een politieke oplossing lijkt uitgesloten, zolang Mogadiscio vasthoudt aan de sinds jaar en dag gekoesterde "Groot-Somalische" gedachte en uit dien hoofde het WSLF ondersteunt, en anderzijds Ethiopië de afzwering van die gedachte (daarin krachtig gesteund door Kenia) en beëindiging van de steun aan het WSLF eist. Mogelijk zal in het kader van de aanstaande topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) te Khartoem in juli een compromis gezocht worden in de vorm van een herbevestiging van het OAE-beginsel van onschendbaarheid van de bestaande grenzen in Afrika, waarbij Somalië impliciet en zonder al te veel gezichtsverlies van haar territoriale aspiraties afstand zou kunnen doen. Somalische en Ethiopische instemming met deze figuur zou, naar verluidt, vooraf gezocht worden door Nigeriaanse bemiddeling. Afgewacht moet worden, of deze pogingen succes zullen hebben. Reeds eerder bood de OAE bemiddeling d.m.v. een comité van goede diensten aan, maar in het zicht van de onverzoenlijke standpunten van de beide conflictpartners werd dit initiatief op de lange baan geschoven.

Een rol van betekenis moet tevens toegekend worden aan de intenties van de Sovjet-Unie m.b.t. de Hoorn van Afrika. Na de omvangrijke Sovjet- en Cubaanse steun aan Addis Abeba zou uitvoering van het Ethiopische dreigement aan het adres van Somalië de rol van Moskou in de "Hoorn" in

een kwaad daglicht kunnen stellen, zowel in het kader van de Oost-West-verhouding als in de OAE en de Arabische Liga (waarvan Somalië lid is). Anderzijds zou enige militaire druk op Somalië behulpzaam kunnen zijn om hetzij het bestaande bewind van president Barre tot een koerswijziging in pro-Sovjet-richting te bewegen, hetzij een ander, op Moskou georiënteerd bewind in Somalië aan het roer te brengen. Een dergelijke ontwikkeling zou het uitzicht openen op een door Moskou geregisseerde vrede tussen Somalië en Ethiopië, die uiteraard de positie en invloed van de SU in de "Hoorn" ten goede zou komen en mogelijk zelfs de Sovjetmarine opnieuw een steunpunt zou kunnen verschaffen in Somalië. Afgewacht moet worden, of het Somalisch-Ethiopische conflict een dergelijke ontwikkeling tegemoet zal gaan, wanneer het Eritrese probleem tot een vorm van oplossing is gebracht. De coup tegen Barre, die zonder veel moeite kon worden bedwongen, wordt niet in verband gebracht met "pro-Sovjet"-elementen in Somalië, maar is waarschijnlijk het werk geweest van "rechtse" officieren. Barre's positie blijft enigermate precair. Kort voor de coup reorganiseerde hij zijn regering, waarbij enkele hoge, als "pro-Sovjet" bekend staande officieren zouden zijn verdwenen. De wijzigingen zouden tot doel hebben gehad, zowel in politiek (tussen pro- en anti-Sovjet-groeperingen) als in tribaal opzicht een nieuw evenwicht te scheppen, waarbij Barre zijn positie en handelingsvrijheid zou behouden.

b. Recente ontwikkelingen in de verhouding tussen Ethiopië en SU/Cuba n.a.v. de Kwestie Eritrea

De inmiddels door Ethiopië tegengesproken berichten, dat het de Cubaanse en Zuidjemenitische ambassadeurs zou hebben uitgewezen, zouden kunnen wijzen op enige frictie tussen Addis

Abeba en het consortium van mogendheden die geacht worden het militaire bewind in Ethiopië te steunen, met name de Sovjet-Unie en Cuba. Helemaal onwaarschijnlijk zou dergelijke frictie niet zijn, aangezien er meer aanwijzingen zijn in die richting.

Medio mei, nadat in voorgaande weken aanzienlijke Ethiopische troepenverplaatsingen naar Eritrea hadden plaatsgevonden, announceerde Addis Abeba een offensief en claimde dat het werd gesteund door de Sovjet-Unie, Cuba, Zuid-Jemen en de DDR. Van directe gevechtsdeelname door buitenlandse hulp-troepen is echter nog geen sprake geweest, ondanks de gerapporteerde aanwezigheid van één Cubaanse gemechaniseerde brigade in de ingesloten Eritrese hoofdstad Asmara en van een andere aan de Eritrese provinciegrens nabij Makalle. Deze laatste gegevens behoeven bevestiging, waarbij het eerder waarschijnlijk is dat de Cubaanse en Sovjet militaire presentie in Eritrea tot nog toe tot adviseurs en logistieke ondersteuning van het overigens niet succesvolle offensief beperkt is geweest. Deze terughoudendheid zou kunnen voortvloeien uit de voorkeur van Moskou en Havanna voor een politieke regeling van het Eritrese probleem. Anders dan in de Ogaden, waar de rechtvaardiging van de directe Sovjet-Cubaanse hulp te vinden was in onweerlegbare agressie van Somalië, is de kwestie Eritrea een binnenlands Ethiopisch probleem. Militaire betrokkenheid daarin zou politiek voor Moskou en Havanna onaantrekkelijk kunnen zijn, enerzijds vanwege het effect ervan op de Oost-West verhouding, op de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en op de Arabische Liga (Eritrea is Mohammedaans en de Eritrese verzetsbewegingen ontvangen steun van een groot aantal Arabische landen, waarbij materieel de hulp van Soedan en Saoedi-Arabië vooropstaat, maar in verband met de Sovjet betrokkenheid in Ethiopië en het Midden-Oosten die van Syrië en Irak het interessantst is), anderzijds omdat het Eritrese verzet in het verleden ook van Moskou en Havanna steun ontving.

Ook een reden voor met name de Cubaanse terughoudendheid is de militaire sterkte van het Eritrese verzet, dat aan eventueel aan de strijd deelnemende Cubaanse troepen naar alle waarschijnlijkheid ernstige verliezen zou toebrengen. Tenslotte hebben verschillende niet-gebonden landen, met name Joegoslavië, blijk gegeven van afkeuring van eventuele massale deelname aan de strijd in Eritrea van Cubaanse eenheden, waarbij bedacht dient te worden dat de eerstvolgende conferentie van niet-gebonden landen in Havanna volgens plan plaats zal vinden.

De door Moskou en Havanna geprefereerde politieke oplossing zou mede op grond van al dit soort overwegingen bestaan uit Eritrese autonomie binnen een federatief Ethiopisch staatsverband.

De veronderstelling ligt voor de hand, dat deze materie onderwerp van gesprek is geweest bij de bezoeken van de Cubaanse minister van buitenlandse zaken Malmierca aan Ethiopië (17-22 maart), Irak (22-26 maart) en de Sovjet-Unie (18-24 april) en die van de Ethiopische leider Mengistu aan Moskou (officieel 3-5 april, maar vanaf 10 maart was hij "zoek") en Havanna (21-24 april). Tegelijk met Mengistu was ook dr. George Habasj (leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, PFLP) naar verluidt met bemiddelingsvoorstellen, in Havanna en mogelijk ook vertegenwoordigers van ELF en/of EPLF, de belangrijkste Eritrese bewegingen. Tijdens het bezoek aan Cuba van een Iraakse delegatie o.l.v. vice-president Saddam Hoessein zou ook zijn gesproken over bemiddeling inzake Eritrea, waarbij "en marge" opnieuw zou zijn gebleken dat de Eritrese kwestie een negatieve belasting vormt van de verhouding van Irak met de Sovjet-Unie en Cuba.

Bij de bovengenoemde consultaties zou Mengistu naar verluidt niet bijster inschikkelijk zijn geweest en onverminderd de voorkeur hebben gegeven aan een militaire oplossing in Eritrea.

Het door hem bekend gemaakte offensief van medio mei zou in dit verband tweeërlei kunnen betekenen: ofwel een politiek vergelijk volgens de inzichten van Moskou en Havanna zou onhaalbaar zijn vanwege van de harde standpunten van de strijdende partijen - ook het Eritrese verzet munt niet uit door toegeeflijkheid, zodat enig militair optreden dienstig geoordeeld werd om versoepeling van het Eritrese standpunt te bewerken- ofwel Mengistu zou zijn "sponsors" voor voldongen feiten hebben willen stellen en met de bewering van Sovjet-, Cubaanse en Oostduitse ondersteuning aan zijn offensief druk hebben willen uitoefenen om die ondersteuning ook inderdaad te krijgen. Indien dit laatste juist is, zou dat opnieuw een indicatie zijn van Sovjet/Cubaanse- Ethiopische onmin.

Al eerder waren er aanwijzingen dat Moskou en Havanna niet onverdeeld enthousiast zouden zijn over het militair bewind in Addis Abeba, eensdeels door de ongezeglijkheid van Mengistu, anderdeels doordat diens regime aangevochten wordt door tal van regionale/tribale/politieke stromingen. Er zijn aanwijzingen dat de Sovjet/Cubaanse voorkeur uitgaat naar een militant burgerlijk bewind gebaseerd op een ML-eenheidspartij, een gepolitiseerd leger en een net van "comité's ter verdediging van de revolutie". De parallel met Angola dringt zich daarbij op, waar in december 1977 de MPLA besloot zich tot een echte ML-arbeiderspartij te ontwikkelen. Deze tendens lijkt geleidelijk aan tot een belangrijk bestanddeel van de Sovjet Afrikastrategie te zijn geworden. In dat kader stelt Moskou zich niet langer tevreden met het in de militaire en economische behoeften voorzien van tal van "progressieve" regeringen, maar wil het door een diepgaande politiek-ideologische beïnvloeding van tal van maatschappelijke sectoren in die landen hun oriëntatie op de Sovjet-Unie en het Sovjet-model onomkeerbaar maken.

Het gebruik van de Cubaanse strijdkrachten zou in deze conceptie een additionele verzekering daarvoor kunnen zijn dat een heroriëntatie van de betreffende landen in een richting tegengesteld aan de belangen van Moskou zo goed als onmogelijk wordt.

In dit verband kan nogmaals gewezen worden op een uitspraak van de Cubaanse minister van buitenlandse zaken, Malmierca: "De verdediging van de Ethiopische revolutie is een plicht van alle revolutionaire krachten in de wereld". In zekere zin dringt een vergelijking met de zgn. Brezhnev-doctrine zich hiermee op.

Berichten, als zouden de Cubaanse en Zuidjemenitische ambassades contacten onderhouden met de radicaal-socialistische Meison-partij, zouden zeer wel passen in het beeld van de genoemde Sovjet/Cubaanse voorkeur. Deze partij stond eertijds in goede relatie met de Voorlopige Militaire Bestuursraad, de Dergue, en werkte daarmee samen, maar aan deze verhouding kwam een einde na bloedige onlusten in Addis Abeba in mei 1977, waarin de partij de hand zou hebben gehad en die voor de Dergue het teken zouden zijn geweest dat deze partij een gevaarlijke concurrent was geworden. Ook de Meison-partij werd nadien scherp vervolgd. Recente berichten melden, dat de leiders van het Algemeen Vakverbond AETU zouden zijn vervangen omdat zij leden van de Meison-partij in hun organisatie hebben opgenomen. De AETU werd een jaar geleden gevormd uit medestanders van Mengistu, ter opvolging van het ontbonden "contra-revolutionaire" CELU-vakverbond. Ook binnen de Dergue zouden allerlei onderhuidse rivaliteiten bestaan, die ten grondslag zouden liggen aan Mengistu's plannen om de omvang van de Raad te reduceren van 20 tot 4 man, waarbij hij o.m. zijn belangrijkste concurrent Legesse Asfaw, die zeer goede contacten met Moskou onderhoudt, zou willen uitschakelen.

Er is derhalve enige reden voor de veronderstelling, dat de verhouding tussen het bewind van Mengistu en zijn Sovjet/Cubaanse vrienden minder goed is dan officieel wel aan het daglicht treedt. Op welke wijze dit nog gevolgen zou kunnen hebben, moet vooralsnog in het midden blijven.

c. Djibouti

Op 5 april werd bekend, dat de Sovjet-Unie en het vorig jaar onafhankelijk geworden Djibouti besloten hadden tot het aanknopen van diplomatieke betrekkingen. Van 27 maart tot

7 april verbleef een Ethiopische delegatie in Djibouti, terwijl op 8 april een Cubaanse delegatie arriveerde onder leiding van de Cubaanse ambassadeur in Addis Abeba. Onderwijl beschuldigden Somalië en Ethiopie elkaar herhaaldelijk van snode plannen m.b.t. Djibouti. (B-2)(W,R)

Commentaar : Djibouti is een twistappel tussen Somalië en Ethiopië. De "Groot-Somalische" gedachte strekt zich ook uit tot Djibouti dank zij de ethnisch verwante Issa's aldaar. De andere bevolkingsgroep in de mini-staat, de Afars, zijn verwant met een in Ethiopië woonachtige Afar-minderheid en vormen derhalve een hefboom voor Addis Abeba. De door Issa's gedomineerde regering van Djibouti tracht een middenkoers te houden tussen beide buurstaten, maar het precaire evenwicht van de jonge staat kan licht worden verstoord. Voor Ethiopië is de verbinding met de haven Djibouti (over de weg via Assab en via de directe spoorwegverbinding, die overigens sinds zomer 1977 was afgesloten ten gevolge van de strijd in de Ogaden) van groot belang. Deze verbinding vormde het belangrijkste gespreksonderwerp van de Ethiopische delegatie, die overigens ook duidelijk gemaakt zou hebben, dat Addis Abeba geen toestand in Djibouti kon dulden, die schadelijk kon zijn voor Ethiopische belangen, hetgeen o.m. betrekking zou kunnen hebben op naar Djibouti uitgeweken WSLF-guerillastrijders. Ter verzekering van de Ethiopische belangen in Djibouti houdt Addis Abeba overigens in Ethiopië opgeleide Afar-rebellen achter de hand. Omtrent het doel van de Cubaanse delegatie, die Djibouti bezocht, werd niets bekend. Moskou onderstreepte zijn belangstelling voor de Hoorn van Afrika nog eens door het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met Djibouti.

identieel

d. Implicaties voor Soedan.

De diplomatieke betrekkingen tussen Soedan en de Sovjet-Unie werden op 9 mei genormaliseerd door de terugkeer naar Khartoem van de Sovjet ambassadeur Fedotov na een jaar afwezigheid. (B-2) (W)

im

Commentaar : De verslechtering van de betrekkingen tussen Khartoem en Moskou was een gevolg van een mislukte coup tegen het bewind van president Numeiri in 1971, die door Moskou geïnspireerd zou zijn. Sindsdien heeft Numeiri grote bezorgdheid aan de dag gelegd over de rol van Moskou in (de Hoorn van) Afrika en meermalen, laatstelijk in april jl., de Sovjet-Unie beschuldigd van snode plannen m.b.t. Soedan. Ontwikkelingen op Soedan's westelijke flank, waar Libië de rebellen van het FROLINAT in Tsjaad steunt, waren al evenzeer voorwerp van Numeiri's zorg, die hij trachtte te verlichten door in februari jl. de diplomatieke betrekkingen met Libië te herstellen en daarna met Gaddafi een oplossing te zoeken voor het Tsjaadse probleem. Ook de betrekkingen met Ethiopië werden verbeterd, hetgeen o.m. tot uitdrukking kwam in verminderde Soedanese steun aan de Eritrese verzetsbewegingen. Recent zouden bovendien grensincidenten tussen Soedan en Ethiopië hebben plaatsgevonden, die door Khartoem werden afgedaan als "stammenrivaliteit" zonder politieke betekenis. En terwijl Khartoem enerzijds een rol heeft gespeeld bij het tot stand komen van het laatste samenwerkingsaccord tussen de Eritrese bewegingen ELF en EPLF, zou het tevens getracht hebben de compromisformule van Eritrese autonomie binnen het Ethiopisch staatsverband aanvaard te krijgen door het Eritrese verzet. Gezien de positie van de Sovjet-Unie in Ethiopië en Libië, en in aanmerking genomen Numeiri's beduchtheid voor eventuele

Sovjet-intenties om d.m.v. subversie in Soedan een aaneengesloten cordon van op Moskou georiënteerde staten (tegen Egypte?) te bewerkstelligen, zou Khartoem enige veiligheid kunnen zoeken in verbeterde betrekkingen met de Sovjet-Unie. De lichte verbetering in de Soedanees-Ethiopische verhouding zou opnieuw doorkruist kunnen worden door de gerapporteerde hervatting van Soedanese steun aan de voornamelijk uit aanhangers van het oude regime bestaande „Ethiopian Democratic Union“ (EDU).

DEEL III : VERRE-OOSTEN/AZIE1. Afghanistana. De staatsgreep en de vorming van een nieuwe regering

Op 27 en 28 april vond in Afghanistan een staatsgreep plaats welke een eind maakte aan het sinds 1973 bestaande bewind van president Daoud. Deze kwam in dat jaar aan de macht eveneens via een staatsgreep waarbij het Koninkrijk Afghanistan in een republiek werd omgezet. De gewelddadige staatsgreep in april stond o.l.v. de in de SU getrainde Kol Abdoel Kadir, die tot dat tijdstip waarschijnlijk plv. Cdt. van de Afghaanse Luchtmacht was.

Van buitenlandse (lees: Sovjet) betrokkenheid bij de coup is tot dusverre niets bekend, al doet het merkwaardig aan dat op 26 april het hoofd van de afdeling Midden-Oosten verantwoordelijk voor Afghanistan, Iran en Turkije van het Sovjet Minbuza, Minin, op 26 april tot ambassadeur in Guinee werd benoemd en dat aan de vooravond van de staatsgreep de SU een harde waarschuwing aan het adres van Pakistan - waarmee Afghanistan chronische moeilijkheden had op het vlak van de stammen in het grensgebied, welke kwestie echter de laatste paar jaar a.g.v. het door Daoud gevoerde buitenlandse beleid bleef rusten - liet horen.

De na de staatsgreep gevormde regering verklaarde Afghanistan tot een Democratische Republiek en lijkt haar positie voorlopig geconsolideerd te hebben, o.a. door de aankondiging van orthodoxe Islamitische zijde de nieuwe situatie te accepteren, als ook door het accord dat de direct na de staatsgreep geïnstalleerde Revolutionaire Raad met regionale militaire commandanten wist te bereiken.

De ontvankelijkheid voor deze oplossing bestond als gevolg van de groeiende onvrede in het land en bij de strijdkrachten. De staatsgreep leek goed voorbereid te zijn en werd uitgevoerd door hoofdofficieren, die vermoedelijk in contact stonden met de Democratische Volkspartij, de op de SU georiënteerde CP, die echter twee vleugels kent. Onmiddellijke aanleiding tot de staatsgreep was de arrestatie op 19 april van vooraanstaande communisten (inclusief de nu als regeringsleider optredende Taraki), welke volgde op een demonstratie van 15.000 sympathisanten n.a.v. de moord op 17 april op de communistische leider, Akbar Khyder.

GEHEIM

Deze demonstratie had een sterk anti-Amerikaans karakter. De nieuwe regering welke begin mei werd gevormd bestaat uit 21 leden, waarvan er voor zover bekend 12 lid zijn van de communistische partij (in Afghanistan de Khalq-partij genoemd). Er in opgenomen zijn al die leiders welke de week voor de staatsgreep door ex-president Daoud werden gearresteerd, alsmede de drie officieren die de coup in feite uitvoerden. De genoemde Abdul Kadir is minister van defensie en is lid van de CP. Op basis van deze gegevens lijkt de bewering van de nieuwe machthebbers niet van waarheid ontbloot te zijn, dat de staatsgreep op last van de partij en niet door de militairen op eigen houtje werd uitgevoerd. Om haar macht te consolideren en uit te breiden blijft het regime aangewezen op de strijdkrachten, alhoewel niet bekend is of de staatsgreep binnen de strijdkrachten tot onenigheid heeft geleid. Terwille van de versterking van hun positie zijn de nieuwe machthebbers vrijwel direct overgegaan tot zuiveringen, over de omvang waarvan de berichten uiteenlopen. Eerste slachtoffer hiervan was de familie van ex-president Daoud, die naar het zich laat aanzien, systematisch geliquideerd is. Hierbij speelde tevens een rol dat het Daoud-regime vrijwel exclusief gebaseerd was op een ethnische groep. Dat stamkwesties in een land als Afghanistan een belangrijke rol spelen, welke onder Daoud tot grote interne fricties leidden, blijkt uit het feit dat in de nieuwe regering verschillende ethnische groepen vertegenwoordigd zijn.

b. De internationaal politieke aspecten

De SU was het eerste land dat het nieuwe regime diplomatiek erkende, gevolgd door landen als Bulgarije, Cuba en India. Deze landen werden gevolgd door het VK, de VS, Iran en Pakistan, waarbij zich pas op 8 mei China voegde. Deze volgorde is enigszins indikatief voor hoe het nieuwe regime internationaal is ontvangen.

Ondanks de verzekering van Taraki dat de problemen met buurlanden d.m.v. onderhandelingen kunnen worden opgelost en dat hier geen haast bij is, heeft het aan de macht komen van deze Afghaanse regering grote ongerustheid teweeg gebracht bij Pakistan en Iran, die via dit regime een sterke toename van de

GEHEIM

Sovjet invloed in dit gebied vrezan. Gevoelens van geïsoleerd komen te staan blijken uit de Pakistaanse perceptie van de snelle erkenning van de Afghaanse regering door India, hoewel dit primair bedoeld leek om de Indische invloed in Kaboel veilig te stellen.

Achtergrond bij deze Pakistaanse-Iranese ongerustheid vormen gebiedsaanspraken van Afghanistan.

In de periode tussen 1953 en 1963, toen de nu vermoorde ex-president als prins Daoud premier van het Koninkrijk Afghanistan was, nam de kwestie met Pakistan over het zelfbeschikkingsrecht voor het volk van "Pashtunistan" - de Afghaanse naam voor Pakistan's :North West Frontier Province" en Baluchistan, welks inwoners ethnische affiniteiten hebben met het Pathaanse gedeelte van de Afghaanse grensvolkeren - scherpe vormen aan. De SU wist hier op in te spelen door Afghanistan grote economische en militairen hulp te geven. Aanvankelijk was dit de respons op de vermeende dreiging t.o.v. Afghanistan van de V.S. -Pakistaanse militaire samenwerkingsaccorden van 1954 en 1958 en van het in 1955 tot stand gekomen Baghdad-Pact.

De Sovjet-invloed in Afghanistan bleef na Daoud's aftreden in 1963 bestaan. Ook na Daoud's hernieuwde optreden sinds 1973 nam tot voor enkele jaren de kwestie met Pakistan scherpe vormen aan.

De laatste jaren was er echter sprake van een verbetering in de Afghaans-Pakistaanse relaties, hetgeen gepaard ging met Daoud's streven de afhankelijkheid van de SU te verminderen.

Deze afhankelijkheid kreeg in militair opzicht steeds meer gestalte door de sinds 1956 met regelmatige tussenpozen gesloten hulpovereenkomsten, waardoor Afghanistan bijna geheel afhankelijk werd van Sovjet materieel-leveranties en trainingsfaciliteiten.

Ook leidde dit er toe dat Sovjet militaire adviseurs in de Afghaanse strijdkrachten actief zijn.

Niettemin zijn er berichten dat het door de SU geleverde materieel - waaronder T-62, ZSU-23/4 en SA-7 - in slechte staat van onderhoud verkeert en dat het leger van 80.000 man weinig effectief getraind is en eigenlijk geen serieuze dreiging voor de buurlanden inhoudt.

De luchtmacht heeft [†] 250 vltg, waaronder Mig-21 en Il-28, en zou eveneens weinig effectief georganiseerd zijn. Ook in economisch opzicht is een sterke afhankelijkheid geschapen, als gevolg waarvan enkele duizenden Sovjet adviseurs en technici in Afghanistan actief zijn, o.m. bij de wegenbouw. Afghanistan is al jaren een van de grootste ontvangers van Sovjet financiële hulp. In 1975 werd geschat dat 3 á 5000 Sovjet economische en militaire adviseurs in Afghanistan waren.

De laatste jaren werd echter meer economische en financiële hulp uit andere landen ontvangen.

Op grond van Taraki's uitspraken dat Afghanistan's vriendschap met andere landen zal afhangen van de mate van vriendschap welke door die landen betoond wordt, mag worden afgeleid dat Afghanistan hoopt op het blijven ontvangen van hulp van andere landen dan alleen de SU.

In dit verband is het interessant dat van de \$ 2,9 miljard benodigd voor het nog door de regering-Daoud ontworpen ontwikkelingsplan voor de periode 1976-83 de helft werd toegezegd door Iran, terwijl de SU een kwart voor haar rekening zal nemen.

Overigens werden op 18 mei tussen de SU en Afghanistan 5 accoorden over krediet- en ontwikkelingshulp gesloten. Drie daarvan hebben betrekking op al bestaande kredieten van [†] \$ 300 miljoen, terwijl de 2 andere betrekking hebben op nieuwe Sovjet-leveranties van uitrusting en materieel, o.a. voor irrigatieprojecten.

Op een 6 mei gehouden persconferentie zei Taraki dat zijn regering Islamitische principes zal blijven respecteren (vermoedelijk in eerste instantie om conservatieve Islam-segmenten in Afghanistan gerust te stellen) en dat zij in haar buitenlandse politiek zal uitgaan van het principe van niet-gebondenheid.

Dit werd ook gereflekteerd in de Sovjet-Oosteuropese berichtgeving over de nieuwe regering, die wordt aangeduid als "das neue nationale demokratische und patriotische Regime" (Neues Deutschland, 18-5-'78).

Niettemin bezocht op 18 mei de nieuwe plv. premier tevens Minbuza van Afghanistan, Afizullah Amin, op doorreis (naar Havanna voor een bijeenkomst van niet-gebonden landen welke aanvankelijk begin mei in Kaboel gepland was ter voorbereiding van de conferentie van niet-gebonden landen in 1979 in Havanna) Moskou, waar

hij door de Sovjet minister van buitenlandse zaken Gromyko werd ontvangen voor een "hartelijk en vriendschappelijk gesprek".

Daarbij overhandigde hij een persoonlijke boodschap van Taraki voor de Sovjet-president en partijleider, Brezhnev. Volgens Tass onderstreepte de nieuwe Afghaanse Minbuza bij zijn eerste reis naar het buitenland "de werkzame hulp van de SU bij de vorming van leidinggevende krachten in Afghanistan". Hij hoopte dat "de veelzijdige samenwerking tussen beide landen zich verder zou versterken" en verklaarde tenslotte dat de "Democratische Republiek Afghanistan door onverbreekelijke vriendschappelijke- en nabuurbanden met haar grote buurman - de SU - verbonden is".

Hier staat tegenover dat Taraki in een interview verklaarde van de SU geen economische hulp, waaraan politieke voorwaarden verbonden zijn, te willen accepteren.

Hoewel zeker lijkt dat ze niet onmiddellijk problemen verwachten mag wat betreft de regionale consequenties verwacht worden dat Pakistan en Iran nog nauwere banden met elkaar aangaan op een moment dat ze beide met binnenlandse onrust geconfronteerd worden.

Pakistan zal zich waarschijnlijk daarbij in toenemende mate tot het Westen en mogelijk China (aan welk land nog op 24 april een bezoek begon van de Bevelhebber van de Pakistaanse Marine)wenden voor wapenleveranties en andere vormen van hulp.

Volgens verschillende berichten heerst niet alleen in deze twee landen maar ook in Saoedi-Arabië ongerustheid over de mogelijke consequenties van het vermogen en de gedemonstreerde bereidheid van de SU om haar macht te projekteren in de aaneensluitende land - en zeeregio's van Rode Zee, Hoorn van Afrika en Perzische Golf.

In die landen wordt gevreesd dat hierdoor verscheidende landen zich (noodgedwongen) meegaander zullen betonen met wat de "realities of Soviet power" wordt genoemd.

Met name in Pakistan doemen daarbij visioenen op dat de SU de kwestie "Pashtunistan" als hefboom van druk op Karachi zal gebruiken om het inschikkelijk te maken, om het eventueel tot een uittreden uit CENTO te dwingen en om via Baluchistan de lang gezochte direkte uitweg naar de Indische Oceaan te vinden.

Afgewacht moet worden of Iran en Pakistan op grond van deze vermoedens zich sterker tot CENTO zullen gaan wenden.

V.w.b. Iran kan daaraan toegevoegd worden dat afgewacht moet worden of de verbetering van de laatste jaren in de verhouding Iran-India in het licht van de jongste ontwikkelingen in deze regio gecontinueerd zal worden. Recentelijk werd besloten dat voorshands hoofdzakelijk nauwere samenwerking zal gaan plaatsvinden op economisch terrein. Ook schijnen er voornemens te zijn dat de Indiase en Iraanse marine geheel onafhankelijk nauwer willen gaan samenwerken m.b.t. de beveiliging van de Indische Oceaan bij voorkeur zonder de aanwezigheid van de supermachten. Mogelijk interessant daarbij is dat op 25 april de Indiase chef Marine staf een bezoek aan Iran bracht. In hoeverre India's militaire banden met de SU voor Iran een bezwaar zijn met het oog op deze mogelijke plannen, is moeilijk te beoordelen.

heim

2. Noord-Koreaa. Bezoek van de Chinese partijleider Hua Kuo-feng

Van 5 - 10 mei bracht de Chinese partijleider tvs premier Hua Kuo-feng een bezoek aan Noord-Korea. Het ging hier om zijn eerste bezoek aan het buitenland.

Belangrijkste resultaat van het bezoek is dat de wens naar een vreedzame hereniging van Korea opnieuw is uitgesproken.

Opvallend is niettemin dat Hua op 8 mei een artillerie-onderdeel in Hamhung bezocht. Hier voerde hij gesprekken met de N-Koreaanse Mindef, Lrgen O Chin U en de 1e plv. CGS, Kolgen. Kim Chol man. In Hamhung is het 7e Korps van de Noord-Koreaanse landstrijdkrachten gestationeerd.

Over militair-politieke resultaten van het bezoek van Hua is niets bekend tot dusver. (B-2)

Commentaar: Alhoewel vastligt dat China's politiek met het oog op de relatie tot de VS gericht is op een vreedzame hereniging, bestaat in militair -politiek opzicht inzake N-Korea een voortdurende concurrentieverhouding met het WP.

Dit werd nog eens onderstreept door het op 22 mei begonnen bezoek van een Tsjechoslowaakse militaire delegatie aan N-Korea o.l.v. Mindef, Lrgen Dzur. Ook is het opmerkelijk dat de Chinese bekendmaking van het op 9 mei plaatsgevonden hebbende incident aan de Sino-Sovjet grens (waarvoor de SU verrassend genoeg haar excuus heeft aangeboden, hetgeen echter door Peking niet geaccepteerd werd) pas op 11 mei dus na de terugkeer van Hua in Peking, plaatsvond. Indien de SU dit incident opzettelijk heeft veroorzaakt (waarover twijfels bestaan) kan het mede bedoeld zijn geweest om N-Korea te imponeren met haar militaire superioriteit in dit gebied op het moment dat het door Hua bezocht werd.

Overigens kan ook de Chinese lijn om dit incident publicitair op te blazen in verband gebracht worden met een aantal andere factoren welke de verhouding met de SU en andere (buur)landen recentelijk belast hebben of daar nog steeds een rol in spelen. (o.a. Vietnam; Japan a.g.v. de schending van de territoriale wateren rond de door Japan geclaimde Scukaku-eilanden; het bezoek eind mei aan Peking van de Amerikaanse president-adviseur Brzezinski, mogelijk om deze duidelijk te maken dat China weinig verwacht van de onderhandelingen met de op 26 april in Peking teruggekeerde Sovjet grensonderhandelaar Ilychev).